

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 929Paier C.:77.03"18"

Prejeto: 3. 1. 2017

Blaž Otrin

mag. zgodovine, arhivski svetovalec, Nadškofjski arhiv Ljubljana, Krekov trg 1, SI-1000 Ljubljana
E-pošta: blaz.otrin@rkcs.si

Življenjepis popotnega fotografa Christiana Paiera (1839–1895)

IZVLEČEK

Christian Paier (1839–1895) velja za pionirja evropske popotne fotografije in enega prvih Evropejcev, ki je fotografije Svete dežele prinesel v Evropo. Leta 1864 je album podob Svete dežele podaril cesarju Francu Jožefu, s čimer si je ustvaril renome. Pričujoči članek podaja njegov življenjepis, ki je bil do sedaj precej pomanjkljiv. Predstavljeni so številni novi podatki o njegovem šolanju, pestrem družinskem življenju ter njegovih pogostih potovanjih na Bližnji vzhod, najprej v vlogi laiškega misijonarja in nato kot popotnega fotografa. Paier je bil razpet med Bližnjim vzhodom in domovino, pogosto se je selil, zato je njegova fotografska zapuščina raztresena po celotnem Sredozemlju in Evropi, trenutno je evidentiranih osemindvetdeset fotografij.

KLJUČNE BESEDE

Christian Paier, zgodovina fotografije, popotna fotografija, slovenski fotografi

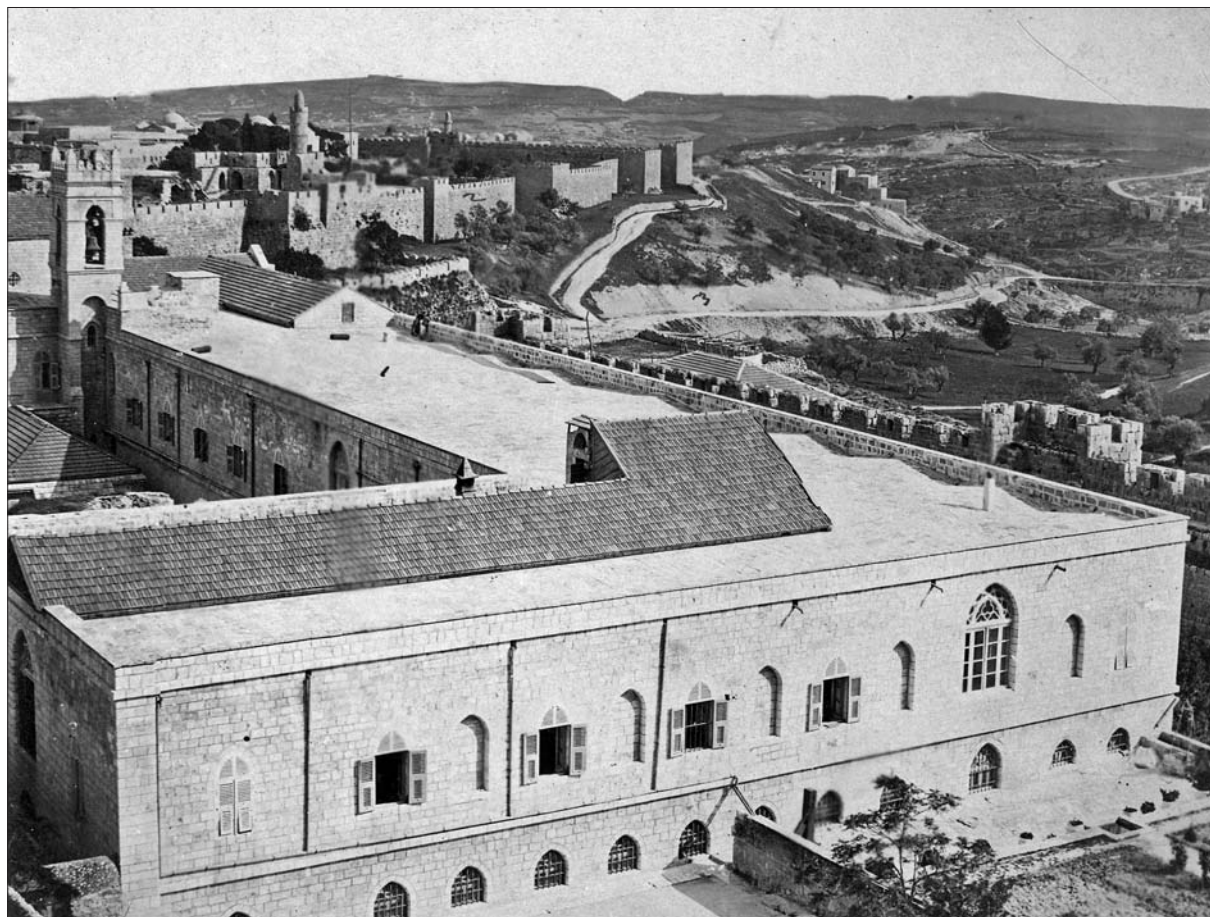
ABSTRACT

A BIOGRAPHY OF TRAVEL PHOTOGRAPHER CHRISTIAN PAIER (1839–1895)

Christian Paier (1839–1895) is the pioneer of European travel photography and one of the first Europeans to have brought photographs of the Holy Land to Europe. In 1864, he bestowed an album with the photographs of the Holy Land to Emperor Franz Joseph, which earned him great renown. The paper at hand presents Paier's biography, which has until recently remained largely deficient. It brings to light multiple new data on his education, diversified family life, as well as his frequent travels to the Middle East, first in the role of a lay missionary and then as a travel photographer. Paier was torn between the Middle East and his homeland. Owing to his frequent travels, his photographic legacy is scattered across the entire Mediterranean and Europe, currently comprising ninety-eight documented photographs.

KEY WORDS

Christian Paier, history of photography, travel photography, Slovenian photographers

Patriarhova stavba v Jeruzalemu. Foto: C. Paier (NŠAL 107, šk. 14, Patriarhova stavba 1).

Christian Paier (Kristjan Pajer)¹ je eden pionirjev zgodnje evropske popotne fotografije in eden prvih Evropejcev, ki je fotografije Svete dežele prinesel v Evropo. Do sedaj je bil njegov življenjepis precej skop in predvsem poln sivih lis, pričujoči prispevek pa podaja celovitejši prikaz njegovega življenja. Izrisala se je življenjska zgodba, ki meji na avanturistični roman, kjer ne manjka nenavadnih pustolovščin, življenjsko nevarnih pripetljajev, bleščečih dosežkov, ljubezenskih zapletov in tragičnih padcev.

V zadnjem času v Nadškofjskem arhivu Ljubljana opažamo povečano zanimanje tako strokovne kot širše javnosti za fotografsko gradivo. Še pred desetletji je to gradivo bolj kot ne veljalo za neke vrste pomožno gradivo oz. dodatek k »pravi« strokovnim člankom. Fotografija je pridobila na pomenu, vzporedno s tem se je razvila tudi zgodovina fotografije in prinesla številna zanimiva odkritja. Eden izmed fotografov, ki je ob tem najbolj zasijal, je prav Christian Paier, saj mu je bilo upravičeno posvečeno precej pozornosti.

Nanj je že leta 1894 prvi opozoril velik ljubitelj

fotografije ter urednik revije *Dom in svet* Frančišek Lampe s serijo devetih člankov z naslovom »Potovanje križem jutrove dežele«.² Nato je za dolgo utonil v pozabo, zanimanje zanj pa je ponovno obudil nestor zgodovine fotografije na Slovenskem Mirko Kambič leta 1975 s prispevkom v *Kroniki*,³ ki je Paierja prek kasnejših prispevkov in raziskovanj dokončno predstavil kot pionirja ne le slovenske, ampak evropske popotne fotografije. Po letu 2000 se je zanimanje zanj še povečalo. Nina Zupan Šorli je v dunajski Albertini odkrila dragocen album fotografij iz Svete dežele, ki ga je Paier leta 1864 podaril cesarju Francu Jožefu, Damir Globočnik pa je dodal še precej mozaičnih kamenčkov v poznavanju življenja tega zanimivega človeka.⁴

Prvotno sem želel le evidentirati fotografije Christiana Paierja, ki jih hrani Nadškofjski arhiv Ljubljana-

¹ V literaturi se je uveljavilo ime Christian Paier, kar je pravilno, saj se je tudi sam tako dosledno podpisoval vse do smrti.

² Lampe, Potovanje, str. 26–28, 59–61, 91–93, 151–155, 282–285, 506–508, 508–509, 542–544, 734–735, 765–766. V člankih Lampe kombinira zgodbo Christiana Paierja in svoja doživetja z obiska Svete dežele. O Paierju ne piše nič le v III. delu (91–93) in VI. delu (506–508).

³ Kambič, Iz starih, str. 47.

⁴ Zupan Šorli, Christian Paier, str. 330–346; Globočnik, Iz zgodovine, str. 23–31; Žiberna, Slovenski fotograf, str. 26–35.

na, a sem ob raziskovanju številnih odprtih vprašanj prišel do toliko novih in zanimivih podatkov, da preprosto ni šlo drugače, kot da sem se še enkrat v celoti lotil njegovega življenjepisa.

Paierjeva družina in življenje do odhoda v misijone leta 1860

Christianov oče Anton Pajer se je rodil 11. januarja 1781 v Struževem (pri Kranju) št. 11, očetu Tomažu, ki je bil kajžar, in materi Katarini, rojeni Pavlin.⁵ Prvič se je poročil 1. februarja 1804 v Kranju z Marijo Zorman.⁶ Družina je živela v Mestu hišna številka 23, Anton pa jo je preživljal kot čevljar.⁷ Priimek so v tistem času zapisovali kot Beyer. Antonu je prva žena umrla maja 1813 in drugič se je poročil 19. januarja 1814 s Katarino Kušman. Družina je živela v Mestu št. 104⁸ (po domače Berkerž), oče Anton pa jo je preživljal kot kramar oz. trgovec. V drugem zakonu je imel deset otrok. Mati Katarina je umrla 7. julija 1836⁹ in Anton se je 6. februarja 1839 poročil še tretjič. Tretja žena je bila Terezija Pirc, rojena 7. oktobra 1815, četrtrguntarju Jakobu Pircu in Mariji Drinovec, doma iz Spodnjih Dupelj 33. Terezija je pred poroko služila na Koroškem.¹⁰

V tretjem Antonovem zakonu se je rodilo pet otrok, prvi je bil Christian, rojen 14. decembra 1839. V krstni knjigi je ime zapisano kot *Christel*, in tako so ga tudi klicali domači.¹¹ Sledili so še Helena (3. maja 1841),¹² Viktor (21. julija 1842), Janez (8. maja 1844) in Luka (8. oktobra 1846).¹³ Janez je umrl kot otrok, star pol leta, 10. novembra 1844.¹⁴

Christian je bil kljub pogostim selitvam in potovanjem tesno povezan s svojo družino. Kasneje, ko se je vračal domov z Jutrovega,¹⁵ je vedno stanoval s svojo mamo in zanjo tudi skrbel. Helena je dolgo živela pri materi, in preden je leta 1860 odšel v misijone, jo je vzdrževal tudi Christian. Nekje med letoma

1869 in 1877 je odšla na Jutrovo, se tam poročila z bogatim trgovcem, prevzela njegov priimek Massiah in živela v Kairu.¹⁶ Brat Viktor se je izučil za mizarja in se med drugim učil pri Layerjevih v Mestu št. 52.¹⁷ Leta 1875 se je poročil s Franciško Gostinčar¹⁸ in kot mizar živel v Vevčah, kjer je umrl 1. junija 1897, ko se je utopil v Ljubljani.¹⁹ Drugi brat Luka se je po očetovi smrti z materjo preselil v Ljubljano, nato pa je bil pleskar/slikar [*Mahler*].²⁰ Povsem mogoče je, da je tudi on sledil bratu Christianu na Jutrovo in tam umrl.²¹

Oče Anton je umrl 27. julija 1850 v Kranju,²² kar je družino pahnilo v socialno negotovost in pripomoglo k hitri Christianovi osamosvojitvi. V letih po očetovi smrti so domačo hišo v Kranju prodali. Kupil jo je Jože Bergant, župnik v Košani.²³ Mati Terezija se je s štirimi otroki preselila v Ljubljano, kjer je denar služila kot šivilja. Živeli so kot najemniki v raznih stanovanjih, na različnih naslovih: Mesto št. 316, Mesto št. 227 in Rožna ulica 5.²⁴ Kasneje, ko je Christian živel na Jutrovem in je leta 1869 družina živela v Mestu št. 227, je bila mama Terezija mojskra, Viktor in Luka sta bila pomožna delavca, Helena pa služkinja v trgovini.²⁵

Christian je v Kranju opravil tri razrede na glavnih šoli, prvi letnik nižje realke pa v Celju. Na župnijski šoli v Črešnjevcu pri Slovenj Gradcu je leta 1853 z dobrim in zelo dobrim uspehom opravil preizkus za podučitelja in istega leta z dobrim uspehom tudi preizkus za učitelja na c. kr. Glavni šolski direkciji v Celju. S še ne dopolnjenimi šestnajstimi leti je bil

⁵ Antonov priimek je zapisan kot *Pajer*. NŠAL, ŽA Naklo, rojstna knjiga 1778–1787, str. 26.

⁶ NŠAL, ŽA Kranj, poročna knjiga 1771–1812, str. 68.

⁷ V zakonu se jima je 7. decembra 1810 rodila hči Marija, ki se je kasneje poročila s slikarjem Jožefom Pesentheinerjem (Egartner). NŠAL, ŽA Kranj, rojstna knjiga 1805–1814, str. 52; NŠAL, ŽA Kranj, status animarum 1761–1878, šk. 1, hišna številka Mesto 52.

⁸ Hiša je kasneje spremenila naslov v Mestni trg 3. NŠAL, ŽA Kranj, status animarum Kranj, 1823–1942.

⁹ NŠAL, ŽA Kranj, poročna knjiga 1812–1815, str. 21 in status animarum 1761–1878, šk. 1, hišna številka Mesto 104 A.

¹⁰ NŠAL 29, Prepisi matičnih knjig, poročna knjiga Duplje 1839.

¹¹ ŽA Kranj, Župnijska in dekanjska korespondenca, šk. I./17, Helenino pismo župniku v Kranj 9. 3. 1900.

¹² NŠAL, ŽA Kranj, rojstna knjiga 1828–1842.

¹³ NŠAL, ŽA Kranj, rojstna knjiga 1842–1866.

¹⁴ NŠAL, ŽA Kranj, mrliška knjiga 1843–1853, str. 12.

¹⁵ V članku bom za področje Bližnjega vzhoda, kjer se je zadrževal in deloval Paier, uporabljal sicer starinski izraz Jutrovo, ki pa je bil že v njegovem času uveljavljen in se mi zdi zaradi Lampetovih člankov najustreznejši.

¹⁶ Imela je dva otroke, hčer in sina, ki je nato študiral v Parizu. Helena je bila tudi botra nezakonskemu otroku Jožefu Zenopu, rojenemu 20. 2. 1877 v Ljubljani. ŽA Kranj, Župnijska in dekanjska korespondenca, šk. I./17, Helenino pismo župniku v Kranj 9. 3. 1900; NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Jakob, krstna knjiga 1876–1882, str. 32.

¹⁷ NŠAL, ŽA Kranj, status animarum 1761–1878, šk. 1, hišna številka Mesto 104 A; status animarum gostačev, 1809–1923, šk. 4, št. 1011; razne knjige, šk. 17, opravljeni protokoli 1892–1900, leto 1900, št. 144.

¹⁸ V zakonu sta se jima rodila dva sinova, Viktor (1875) in Konrad (1877). Žena mu je umrla leta 1879, nato se je poročil z Marijo Smuk.

¹⁹ ZAL, LJU 500, Domovinski oddelek, mf. 407. NŠAL, ŽA Ljubljana – Polje, status animarum gostačev, 1873–1883. NŠAL 29, Prepisi matičnih knjig, Ljubljana – Polje, M 1897.

²⁰ NŠAL, ŽA Kranj, status animarum 1761–1878, šk. 1, hišna številka Mesto 104 B.

²¹ Leta 1864 je Luka skupaj s Christianom prosil za potno dovoljenje v Aleksandrijo, a ni povsem gotovo, ali je nato tudi odpotoval. Helena je leta 1900 zapisala, da je po mamini smrti leta 1900 od celotne družine ostala povsem sama, da so umrli Viktor, Kristel in mama; Luka sicer ne omenja, verjetno zato, ker je umrl že precej prej. ŽA Kranj, Župnijska in dekanjska korespondenca, šk. I./17, Helenino pismo župniku v Kranj 9. 3. 1900.

²² NŠAL, ŽA Kranj, mrliška knjiga 1843–1853, str. 47.

²³ NŠAL, ŽA Kranj, status animarum 1761–1878, šk. 1, hišna številka Mesto 104 B.

²⁴ ZAL, LJU 500, Domovinski oddelek, mf. 408, Payer Teresia.

²⁵ ZAL, LJU 504, Statistični popisi, Popis prebivalstva 1869, mf. 110; Mesto št. 227.

22. oktobra 1855 nastavljen kot podučitelj na šoli v Žalcu.²⁶

Julija 1856 je učitelj na Dovjem Vincenc Grošelj napovedal, da se bo konec leta upokojil, zato je škofijski konzistorij, ki je bil zadolžen za nadzorstvo šol in potrjevanje učiteljev, razpisal prosto delovno mesto za učitelja ljudske šole na Dovjem.²⁷ Šestnajstletni Christian se je prijavil na prosto mesto, svojo prošnjo pa je podkrepil s tem, da so bili njegovi predstojniki v Žalcu z njim zadovoljni, da si zaradi zdravstvenih razlogov želi službe na Kranjskem in da bi s seboj lahko vzel svojo zelo revno mater.²⁸

Škofijski konzistorij v Ljubljani mu je 15. oktobra 1856 sporočil, da so ga imenovali za učitelja, organista in mežnarja na Dovjem.²⁹ Z letom 1857 je tako pri sedemnajstih letih nastopil samostojno službo učitelja v šoli v Dovjem, kjer je s svojim delom vzdrževal še mater in sestro, ki sta živeli z njim. Mati je bila povsem brez sredstev, sestra pa še ni bila sposobna samostojnega preživljanja. A klima na Dovjem je bila za Christiana preostra, tako da je pozimi 1858/59 močno zbolel za kroničnim katarjem na pljučih in sapniku. Marca 1859 je škofijski ordinariat ob priloženem zdravstvenem spričevalu prosil, naj mu odobri bolniški dopust. Njegov župnik je pristavil, naj mu dajo polletni dopust, nato pa naj ga jeseni zaposlijo v kraju z milejšo klimo.³⁰ V Dovjem si je ustvaril dobro ime. Zaradi bolezni ter skrbi za mater in sestro je užival zaupanje in sočutje župljanov. Škofijski konzistorij mu je odobril dopust in Paier se je začasno preselil v Kranj, kjer je okrevail. Septembra 1859 je nastopil mesto učitelja v Škocjanu pri Turjaku,³¹ kjer je ostal do marca 1860, ko je zasedel službo učitelja na trivialki v Bohinjski Beli.³²

Odhod v misijon 1860/61

V Bohinjski Beli je ostal le nekaj mesecev, saj se je odločil, da bo odšel v misijone v Afriko. Za misijon v Sudanu oz. Centralni Afriki, kjer je med letoma 1848 in 1857 deloval znameniti slovenski misijonar Ignacij Knoblehar, se je navdušil ob branju poročil Marijine družbe za pospeševanje katoliškega misijona v Centralni Afriki, ki so od leta 1852 izhajala na Dunaju in jih je dobil od nekega znanca.³³ Gotovo je njegovo pozornost pritegnil tudi niz člankov o misi-

jonih Centralne Afrike, ki je leta 1860 izhajal v *Zgodnji Danici* in poročal o perečem pomanjkanju misijonarjev.³⁴ Pri sprejemu v misijon v Centralni Afriki mu je pomagal duhovnik Luka Jeran, glavni urednik *Zgodnje Danice*³⁵ in vnet podpornik slovenskih misijonarjev. Pred njim je od leta 1851 naprej v misijon v Centralno Afriko poleg duhovnikov odšlo že kar nekaj laikov, med njimi vsaj osem Kranjcev, a se je večina zaradi težkih razmer kmalu vrnila v domovino. Laični sodelavci so za svoje delovanje v misijonu dobili plačilo, pred odhodom pa so podpisali pogodbo o tem, koliko časa bodo ostali tam in kakšno plačilo bodo dobili.³⁶

A Paier se je moral ob svoji odločitvi za odhod v misijone soočiti še z eno veliko težavo; kot dvajsetletnik je z izstopom iz učiteljske službe izgubil oprostitev od vojaške obveznosti, ki jo je imel kot učitelj. Zato je moral pridobiti potrdilo od škofijskega konzistorija v Ljubljani, da ob odhodu v misijon Centralne Afrike ostaja v kadru učiteljev ljudske šole in ima rezervirano prosto učiteljsko mesto.³⁷ 1. septembra 1860 mu je kranjsko deželno namestništvo na podlagi potrdila škofijskega konzistorija za namen delovanja v misijonu v Centralni Afriki izdalo potni list za obdobje treh let.³⁸

Takoj ko je dobil vsa potrdila, se je odpravil v Trst, kjer je počakal na tovariše, da bi z njim odšli v centralnoafriški misijon. V Trstu so se mu pridružili Tirolec Jožef Sonnveber (Joseph Sonnweber) ter dva Prusa, Avgustin Heintz in Jan Reimer. 11. septembra so se vkrcali na parnik za Aleksandrijo,³⁹ na katerem je bila zbrana pisana družina ljudi, med drugimi tudi tri Kranjce, ki so odšle služiti v Aleksandrijo. 13. septembra so se ustavili na Krfu, v ponedeljek, 17. septembra, pa so že prispeli v Aleksandrijo. Paier je plovbo na začetku prenašal dobro ter z igranjem harmonike zabaval in tolažil ostale potnike, ki so trpeli za morskbolezni, ko pa se je v zadnjih dneh vreme poslabšalo, se je morska bolezen lotila tudi njega. V Aleksandriji so ostali le en dan, nato pa so se z vlakom odpravili v Kairo. Christian je bil očaran nad novo kulturo, hkrati pa je že prvo noč zaradi pitja vode iz Nila dobil sila neprijetne srbeče izpuščaj po vsej koži.⁴⁰ Prenočevali so pri frančiškanih, a tudi v Kairu so ostali le kratek čas, saj so od provikarja Kirchnerja dobili sporočilo, naj se čim prej odpravijo v

²⁶ NŠAL 31, Šolstvo, šk. 31, f. 8 1/5, Dovje, št. 1707/323 1856, 5. 9. 1856.

²⁷ NŠAL 31, Šolstvo, šk. 31, f. 8 1/5, Dovje, št. 1434/259 1856.

²⁸ NŠAL 31, Šolstvo, šk. 31, f. 8 1/5, Dovje, št. 1707/323 1856, 5. 9. 1856.

²⁹ NŠAL 31, Šolstvo, šk. 31, f. 8 1/5, Dovje, št. 1707/323 1856, 15. 10. 1856.

³⁰ NŠAL 31, Šolstvo, šk. 31, f. 8 1/5, Dovje, št. 576/84 1859.

³¹ NŠAL 31, Šolstvo, šk. 39, f. 19 1/8. Škocjan pri Turjaku, št. 1691/222 1859, 30. 8. 1859.

³² NŠAL 31, Šolstvo, šk. 30, f. 7 1/10, Bohinjska Bela, št. 537/84 1860.

³³ Lampe, Potovanje, str. 27.

³⁴ Prim. Valentin Sežun: Afrika in keršanska vera. V: *Zgodnja Danica* 13 (1860), št. 11 in 12. Misijonsko. V: *Zgodnja Danica* 13 (1860), št. 13, str. 105, 106. Naznanila iz Afrike. V: *Zgodnja Danica* 13 (1860), št. 17, str. 139, 140.

³⁵ Lampe, Potovanje, str. 27.

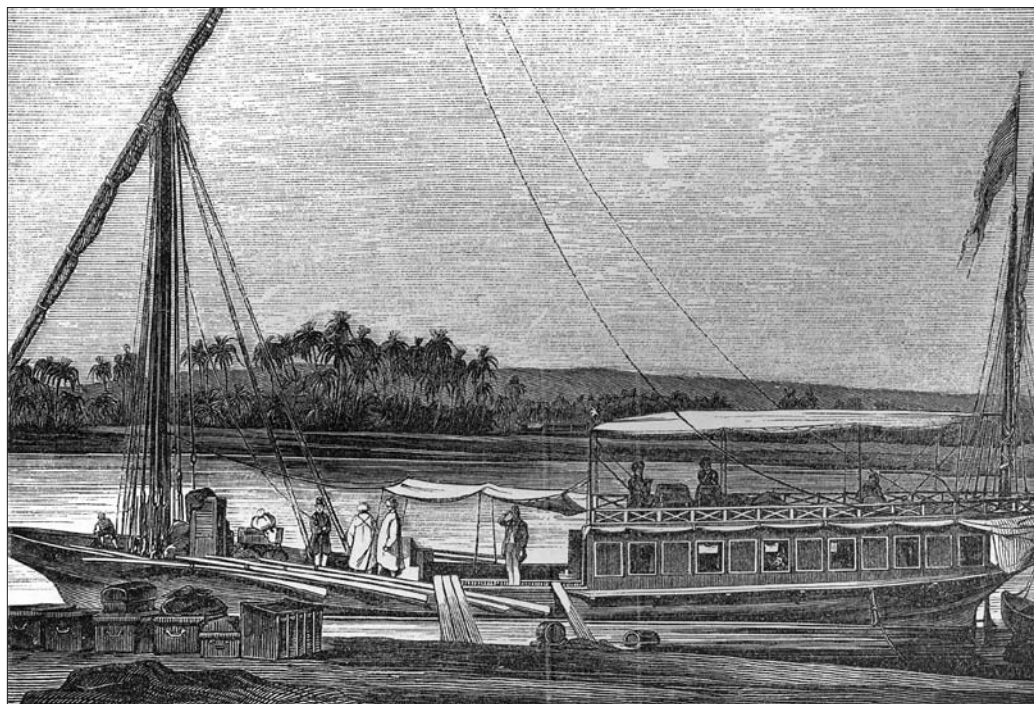
³⁶ Kolar, *Na misijonskih brazdah*, str. 79, 80.

³⁷ NŠAL 31, Šolstvo, šk. 30, f. 7 1/10, Bohinjska Bela, št. 1587/243 1860.

³⁸ NŠAL 31, Šolstvo, šk. 30, f. 7 1/10, Bohinjska Bela, št. 1598/246 1860.

³⁹ *Zgodnja Danica* 13 (1860), št. 19, str. 157.

⁴⁰ V prispevku v *Domu in svetu* iz leta 1894 je razlog za to pripisal komarjem.

Ladja Stella matutina, s katero je Paier leta 1860 plul po Nilu (Zweiter Jahresbericht des Marien-Vereines zur Beförderung der katholischen Mission in Central-Afrika, Wien, 1853, str. 1).

Kristijan Paier. (Po fotogr. narisal Rafael Bek.)

Portret Christiana Paierja, nastal po fotografiji iz leta 1861 (Lampe, Potovanje, str. 151).

Kartum. Imeli so toliko časa, da so si malo ogledali Kairo in poromali k Marijinemu drevesu, ki je bilo poldrugo uro hoda oddaljeno iz mesta.

22. septembra so se poslovili od gostiteljev v Kairu, se v starem Kairu vkrcali na ladjo Stella matutina in odpluli po Nilu. Plovba je bila sprva prijetnejša od tiste po morju, a kmalu je sledila vrsta neprijetnih dogodkov. Dvakrat so močno zabredli v blato, iz katerega so se reševali več ur, neko noč je v ladjo začela vdirati voda, tako da so komaj rešili potnike in prtljago, pred mestom Manfalut pa jim je močan veter zlomil jadro. O potovanju do Manfaluta je Paier poročal v *Zgodnji Danici*; napovedal je še nadaljnje prispevke,⁴¹ a *Zgodnja Danica* njegovih poročil ni več objavila.

Paier je pot sklenil na misijonski postaji Šelal (Shellal), kjer je ostal štiri mesece, dokler ni zbolel za grižo, ki ga je prisilila, da se je vrnil v Aleksandrijo, kjer je okreval.⁴² Ker je imel še nekaj časa do odhoda v domovino, je konec decembra z ladjo odplul do Jafe. Od tam je odpotoval naprej do Jeruzalema, kjer je obiskal tudi cerkev Božjega groba, in nato v Betlehem, ki ga je obiskal prav na sveti večer. Od tam se je vrnil v Jeruzalem in preko Ramale v Jafo, od koder je odplul v Aleksandrijo.⁴³ Vmes je bil v smrtni nevarnosti ter doživel številne zanimivosti, ki so opi-

⁴¹ *Zgodnja Danica* 13 (1860), št. 24, str. 193, 194.

⁴² Lampe, *Potovanje*, str. 26, 27; 151–155, 282.

⁴³ Prav tam, str. 151–155, 282; 508, 509.

sane v *Domu in svetu*.⁴⁴ Pred odhodom v domovino je obiskal še Kairo, kjer se je dal fotografirati, po fotografiji pa je nastala risba, ki je sedaj njegova edina znana podoba.⁴⁵ Februarja 1861 se je že vrnil v Trst. Od štirih tovarišev, ki so iz Trsta odšli v misijon, je le Sonnweber ostal daljši čas,⁴⁶ kaj pa se je zgodilo s Prusoma, ni znano.

Drugi odhod na Jutrovo 1861–1864

Med prvim obiskom na Jutrovem v letih 1860/61 Paier gotovo še ni fotografiral. O tem ni nobenega poročila, poleg tega pa bi se mu glede na dogodivščine na plovbi po reki Nil ali kasneje na potovanju v Sveto deželo vsa oprema gotovo uničila. Fotografiranja se je priučil v Ljubljani in Trstu, a ni točno znano, pri kom in kdaj, gotovo pa je bilo to vsaj pred drugim odhodom v Sveto deželo leta 1861.⁴⁷

Po vrnitvi v domače kraje februarja 1861 je Paier hitro okreval, a se, zanimivo, ni vrnil v učiteljski poklic. Kot bivši misijonski pomočnik je začasno bival v ljubljanskem frančiškanskem samostanu in snoval ponovno vrnitev v Jutrovo deželo, kajti »kdor je bil jedenkrat v Egiptu ali Sveti deželi, ne pozabi ju nikdar. Kdor je pil Nilovo vodo, želi jo piti tudi drugič.«⁴⁸ Nemirni in avanturistični duh ga je ponovno gnal na Jutrovo, a tokrat ne kot misijonarja, ampak kot popotnika in fotografa. Ker pa je bil še vedno vojaški obveznik, je vedel, da ne bo mogel legalno oditi, ne da bi se zgabil pri naborni komisiji, zato je prišel do izvirne zamisli, da bo iz države ušel kot slepi potnik v zaboju. Zgodba o potovanju v zaboju nam je znana iz Paierjeve pripovedi, kakor jo je zapisal Frančišek Lampe, ne moremo pa soditi o tem, koliko je resnična in koliko je pretiravanja. Vendar je sama po sebi tako zanimiva, da jo moramo obnoviti.

Pri znancu, ki je delal v prodajalni blizu frančiškanskega samostana v Ljubljani, si je Paier oskrbel zaboj, primeren za prevoz enega človeka. Predstojnika frančiškanov je prepričal, da zaboj potrebuje zaradi fotografiranja, za izdelavo temnice, zato mu je ta dovolil, da je zaboj prepeljal v samostan, in sicer v sobo za domače mrličke. Tam ga je Paier preuredil v mini potovalno celico, v kateri bi mogel preživeti nekaj dni, ter navrtal luknjice, da bi lažje dihal. Oskrbel si je hrano, nekaj suhih hrušk in brinovec, zaboj spravil na ljubljanski kolodvor in se skupaj z njim prepeljal v Trst. Svoje namere ni razkril nikomur razen materi. V Trstu se je namestil v znano gostilno, kjer si je najel sobo in dal tja prenesti zaboj. Nato se je napotil v pristanišče k odpravniku, bil je neki Kranjec,

in mu naročil, naj pojutrišnjem prevzame zaboj, ki bo prišel iz Ljubljane, in ga spravi na ladjo. Paier mu je plačal za prevoz in dodal, da bo v zaboju mizarsko orodje za njegovega sorodnika v Aleksandriji, sam pa da mora iti na Reko in zato ne more odpremiti zaboja. Plačal mu je le za težo 136 funtov, kolikor je tehtal sam. Dan pred odhodom si je s pomola ogledal ladjo Neptun, ki je bila namenjena v Aleksandrijo, ter še posebno skrbno prostore, namenjene tovoru. Ko je videl, kako premetavajo zaboje in kakšen smrad je v prostoru za tovor, ga je prevzel strah. Da bi si povrnil pogum, je šel v cerkev sv. Antona molit za srečno pot in v gostilno, kjer si je postregel z okusnim mesom in močno črnino. Tako se mu je pogum povrnil. Za popotnico se je oskrbel s pečenim mesom in zadosti vode, še posebej za primer, če bi prišlo do zamude. Na dan odhoda je spravil vse stvari v zaboj, se zaprl vanj in čakal na nosača.⁴⁹ Ko sta nosača prišla v gostilno, sta zaboj najprej skotalila po stopnicah navzdol in ga pri tem večkrat obrnila, tako da je Paier z glavo zdaj visel navzdol, zdaj postrani ... Ko sta zaboj prinesla do ladje, so ugotovili, da tehta 40 funtov več, kot je plačal Paier. Odpravnik je bil v zadregi, saj je Paierju obljubil, da bo zaboj poslal, a »financar« je zahteval, naj se odpre, saj da je pretežak. Paierja je bilo že na smrt strah, da se bo njegova pot končala že v Trstu, a na koncu je odpravnik le dosegel, da zaboja niso odprli, temveč so nanj le napisali, da mora prejemnik manko doplačati v Aleksandriji. Zaboj so delavci z obračanjem spravili na ladjo in ga z verigo spustili v njeno notranjost. Pri spustu je zaboj treščil na drug tovor in Paier je pri tem čutil take bolečine, da je za nekaj časa celo izgubil zavest.

Kljub vsem bolečinam je bil končno v drobovju ladje na poti v Aleksandrijo. Ko se je zbudil iz omotice, je poskušal odpreti pokrov, a je bil tako zagozden z drugim tovorom, da to ni bilo mogoče. Prvi dan plovbe je preživel v nekaki otrplosti in omedlevici, nato pa se je pojavila še morska bolezen, ki ga je pestila dva dni, dokler niso prišli do Krfa. Tam so oddali nekaj tovara in premaknili zaboje, a Paier še vedno ni mogel iz svojega, so ga pa prestavili na prostor, kjer je imel več zraka. Sledila je plovba proti Aleksandriji in Paier je bil še dva dni ujet v zaboj. Ko se je ladja približevala Aleksandriji, so mornarji pripravili zaboje za potnike, ki bodo izstopili, med njimi tudi Paierjevega. V času zajtrka ni bilo nikogar na krovu, zato je Paier končno odprl zaboj, a je imel velike težave, da se je po petih dneh vožnje postavil na noge. Po kovinski letvici se je povzpел do zgornjega skladišča, kjer je bila lažja prtljaga. Tam ni bilo več bojazni, da bi ga kdo našel, saj bi se lahko izgovoril, da je prišel po prtljago. Ko je prišel na krov, ga je obsijala svetloba in ga povsem zaslepila, a se mu je uspelo priplaziti do bližnje klopi, kjer se je nadihal čistega zraka in počasi navadil na svetlobo. Da bi si popolnoma opo-

⁴⁴ Prav tam, str. 151–155, 282, 282, 508, 509, 542–544.

⁴⁵ Prav tam, str. 151.

⁴⁶ *Zehnter Jahresbericht des Marien-Vereines zur Beförderung der katholischen Mission in Central-Afrika*. Wien, 1862, str. 1, 17, 19.

⁴⁷ *Zgodnja Danica* 17 (1864), št. 11, str. 86.

⁴⁸ Lampe, Potovanje, str. 27.

⁴⁹ Lampe, Potovanje, str. 28.

Omarjeva mošeja v Jeruzalemu. Foto: C. Paier (NŠAL 107, šk. 35, Haram al-Sharif 2).

mogel, je prosil kuharja, naj mu prinese juhe, a ta se je nadvse začudil njegovemu videzu. Paier mu je v izgovor rekel: »Ej, morska bolezen zdela človeka, dragi moj; jaz pa nisem vajej morja.« Nato si je naročil še kosilo in črnega vina, ki mu je povrnilo moči. Ko se je ladja približala Aleksandriji, so Arabci s čolni prišli do ladje in Paier se je z enim od njih pogodil, da ga je prepeljal na kopno. Avantura je bila tako srečno končana, a Paier je zatrdil, da se na tak način ne bi več vozil, četudi bi mu za to dali celo Aleksandrijo.

Dobiti je moral še zaboj, zato se je napolnil k Josefu Schweglu,⁵⁰ ki je bil takrat v konzularni službi v Aleksandriji, in ga prosil, naj s konzulskim služabnikom prevzame zaboj, saj se je bal, da bi ga moral prevzeti sam in da bi ga nato odprli na carinskem uradu. Konzuli so imeli namreč pravico, da njihovih pošilk ne odpirajo. Schwegel je ugodil prošnji in zgodbo o slepem potniku povedal še drugim, tako da se je nenavadna vest hitro razširila po Aleksandriji. Paierja so v naslednjih dneh hodili gledat kot največji čudež, zaboj pa je bil tri dni na ogled v Aleksandriji.

Z Dunaja si je naročil vseh potrebnih pripomočkov in preparatov za fotografranje. V Aleksandriji je odprl delavnico, kjer je izdeloval in prodajal fotografije. Za pomočnika je pridobil Friderika Meissnerja,

Nemca, protestanta, bivšega peka in služabnika pri pruskem konzulu v Aleksandriji. Ta sicer ni znal fotografrati, a je bil Paierju v začetku zvest in dober pomočnik.⁵¹ Fotografral je z mokrimi kolodijskimi ploščami, zato je nosil s seboj veliko količino kemikalij. Steklene plošče so bili negativni, ki jih je potem kopiral na papir. Toniral jih je z zlatom. Fotografije na fotografskem (verjetno albuminskem) papirju so bile enakih dimenzij kot steklene plošče.⁵²

Poleti 1861 sta tovariša odplula v Jafo, da bi nadaljevala pot v Jeruzalem. Ko sta v Jafi stopila na kopno, sta zbudila pozornost tamkajšnjega dacarja. Lampe je Paierjevo slikovito zgodbo povzel tako:

»Bil je nek Sirec, ki je opazoval prineseno blago in pregledoval prtljago popotnikov. Ko zagleda razne zaboje Pajerjeve in tudi stojalo s tremi nogami za fotografsko povzemenje, rodi se mu takoj misel, da je Pajer kak bogatin ali vsaj inženir, če ne drugega, in da se bo tukaj ujel obilen bakšiš. Pajer se ni hotel dacarja urno iznebiti z denarjem, zakaj preveč ga ni imel, zato je začel Sirec odpirati zaboje in premetavati vso fotografsko ropotijo po njih. /.../ To pa ujezi Pajerja tako, da sklence maščevati se nad sitnim človekom. Med drugimi pripravami je imel Pajer tudi raztopljeno solitarno-kislo srebro ali tako imenovani peklenski kamen, ki počrni kožo ali tudi obleko, če

⁵⁰ Josef Schwegl (1836–1914), diplomat, politik in pisatelj. Leta 1859 je na Dunaju končal orientalsko akademijo in se zaposlil v diplomatski službi avstrijskega cesarstva.

⁵¹ Lampe, Potovanje, str. 59–61, 734.

⁵² Kambič, Iz starih, str. 49; Globočnik, Iz zgodovine, str. 24.

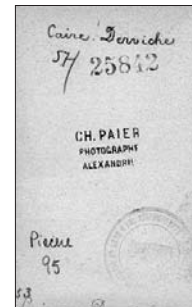
v svetlobi nanjo kane. Dacar najde steklenico, Pajer pa seže po nji, kakor bi jo hotel prijeti. To vzbudi Sircu sum, da je notri kaj posebnega, zato jo pogleda in naposled zdrobi, da mu tekočina razteče po roki, poškropi obleko in tudi obraz. Bilo je dopoldne, prav svetlo, zato začno hitro vsi madeži rjaveti in črneti. Mož zagleda pisano roko, pobriše s srajco – a madež je bil še večji. Polasti se ga strah, začne kričati, a drugi vidijo lise po obrazu in se mu smejejo. Bila je tako velika gneča okrog naših znancev. Večina je mislila, da je Pajer zastrupil dacarja, drugi, da je čarovnik.«

Nato so se pogodili, da bo Pajer dacarja rešil ne-
všečnosti. Zgodba se je nadaljevala tako:

»'Tukaj stoj', reče Sircu po arabsko 'in glej naravnost v sonce!' Mirno je stal dacar na skali in težavno gledal v sonce, zakaj bila je huda vročina. Solze so mu tekle, a bal se je obrisati. Sedaj izbere Pajer iz svoje zaloge dve kemijski snovi: cijankali in jod, odrgne mu ž njima obraz in roke in madeži so kmalu izginili. Naposled mu še veli, da naj gre k morju in se dobro opere, da bo popolnoma čist. /.../ Ko se omoči, zavpije, zakaj morská slana voda ga je spekla na umazanih mestih. /.../ naposled je bil čist kakor poprej, in bil je jako vesel, da si je opral črno kožo tako poceni. Obleka je bila sicer marogasta, toda to mu ni delalo preglavice.«⁵³

Paier in Meissner sta nato lahko v miru pospravila svoje stvari in se odpravila najprej v tamkajšnji frančiškanski samostan, kjer sta prenočila. Naslednje jutro sta se napotila v Jeruzalem in vmes še enkrat prenočila v frančiškanskem samostanu v Ramali. V Jeruzalemu naj bi imela spet težave z dacarji. Ti so od njiju zahtevali davek od »smodk«, ki sta jih s seboj prinesla iz Aleksandrije. Vročekrvni Paier se je temu uprl in iz protesta zdrobil nekaj škatlic s »smodkami« vred. Lampe pripoveduje: »To pa je razdražilo dacarje, kakor bi dregnil v sršene. Kar trije skočijo k višku in se zapode v Pajerja. Ta odskoči v stran in jim odvrne: 'Ali menite, da sem tat, ker hočete z mano tako ravnati? Počakajte, poiščem si pravice! Jaz že vem, pri kom jo dobim.' Pajer je imel s seboj razne podobe na steklu, med njimi tudi egiptovskega podkralja Izmael-pašo in turškega sultana Abdul-Aziza samega. Ti podobi izveče iz kovčega, pokaže dacerjem in ti so kar ostrmeli. Nihče si ni upal storiti mu kaj žalega, le zmerjali so ga: 'ibn-el-lelb' t. j. pasji sin!«⁵⁴ Opisana prigoda je sicer malo vprašljiva, vsaj časovno gotovo ne drži, saj je Izmael Paša (Isma'il Pasha) funkcijo podkralja Egipta pričel opravljati šele leta 1867, sultan Abdüleziz pa je vladarsko funkcijo nastopil šele 25. junija 1861.

Po prihodu v Jeruzalem leta 1861 sta tovariša najela stanovanje pri nekem Grku in pričela s fotografiranjem Jeruzalema. Že prve dni sta fotografirala Zlata vrata, Oljsko goro in vrt Getzemani. Stanova-

Portret derviša (sprednja in hrbtna stran).

Foto: C. Paier, Kairo, 1864 (<http://bibliothec.municipale.trieste.it/Record.htm?idlist=28&record=19413091124912312739>).

nje je bilo drago, zato sta se kmalu preselila v cenejši koptski »han«, kjer sta imela več prostora in sta gostila še številne druge zanimive evropske popotnike. V Jeruzalemu sta prodajala fotografije in dobro zaslužila, saj je bilo v kraju veliko tujcev in nobenega drugega fotografa.⁵⁵

Do sem so zgodovinski viri in opisi o Paierjevem življenju obsežni in bogati, za preostalo obdobje njegovega življenja, od poletja 1861 do smrti 1895, pa precej bolj skopi in predvsem zelo razdrobljeni, a dovolj zgovorni, da lahko sledimo njegovemu dinamičnemu življenju.

Ob dolgoletnem bivanju na Jutrovem se je naučil arabščine in turščine. Kot bomo videli, se je navadil tudi premetenosti, bil je zanimiv govornik, o katerem je Lampe zapisal: »Zakaj mož govori, kakor bi se usipalo babje pšeno izpod neba.«⁵⁶ K sreči je Lampe popisal nekaj njegovih dogodivščin, o ostalem pa pričajo njegove fotografije in arhivsko gradivo.

V času drugega bivanja na Jutrovem se je 7. januarja 1864 v Aleksandriji v župniji sv. Katarine poročil s Filomeno Pechierič, grškokatoliške vere, rojeno leta 1846 ali 1848 v Smirni.⁵⁷

Povratak v domovino leta 1864

Po skoraj treh letih se je v začetku leta 1864 skupaj z ženo Filomeno vrnil v domovino. Spomladi 1864 je obiskal Kranj in bil naveden na seznamu odličnih gostov narodne čitalnice.⁵⁸ Že konec marca 1864 je zaprosil za ponovno izdajo triletnega potnega lista za poslovno potovanje na Orient, saj mu je stari pretekel. Oblasti mu novega dovoljenja niso izdale, ker je bil še vedno vojaški obveznik v petem

⁵⁵ Prav tam, str. 735, 765, 766.

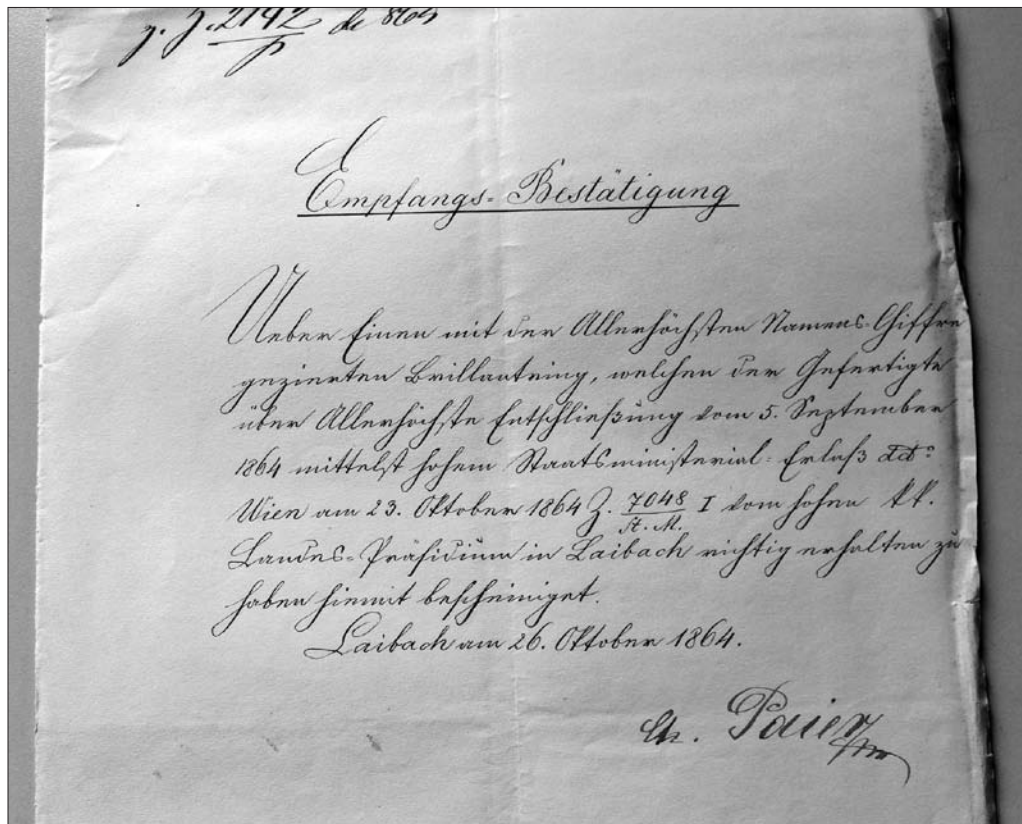
⁵⁶ Prav tam, str. 26.

⁵⁷ NŠAL, ŽA Kranj, status animarum gostačev za Kranj 1809–1923, št. 999, ARS, AS 16, spisi št. 2295/164, Prošnja C. Paierja za potni list. ŽA Kranj, Župnijska in dekanjska korespondenca, šk. I/12, 29. 3. 1887.

⁵⁸ Globočnik, *Iz zgodovine*, str. 23.

⁵³ Lampe, *Potovanje*, str. 734, 735.

⁵⁴ Prav tam, str. 765.

Christian Paier potrjuje prejem briljantnega prstana, ki mu ga je podaril cesar (ARS, AS 16, spisi št. 2142/1864).

starostnem razredu in se še ni zgasil pred naborno komisijo.⁵⁹

V Ljubljani je leta 1864 verjetno vsaj nekaj časa živel na današnjem Kongresnem trgu, kjer je prodajal svoje fotografije. 11. aprila 1864 je *Zgodnja Danica* objavila zapis:

»Nekaj časa je, kar je v Ljubljani naš rojak gosp. Kristjan Pajar (!), svetloslikar ali fotograf, to je, tak umetnik, ki z močjo svetlobe po posebnih pripravah zmore na papir napraviti popolnoma enako podobo krajev, Cerkev, mest in vsake reči, ki jo ima pred seboj. /.../ Učil se je svetloslikarstva v Ljubljani in Terstu, potem ga je gnalo v Egipt in Palestino (sveto zemljo) in je cele dve leti popotoval po teh svetih krajih, ter si napravil obrazov in podob naj imenitnejših krajev, spomenikov, poslopij itd. iz svete dežele. /.../.« Nato so našteje fotografije iz Svete dežele, ki jih je mogoče dobiti v njegovem ateljeju. Pisec članka zaključuje: »Podobe so na belem debelem papirju (kartonu) in razne velikosti, m. pr. Po 18 palcev visoke in 24 palcev dolge, pa tudi po 5, 4, 3 čevlje dolge. Vzame se jih lahko več skupaj ali posamezno velike podobe (po 2 gld); ima jih pa tudi v majhni obliki po 7 palcev dolge in 5 palcev visoke (po 50 kr).«⁶⁰

Paier se je očitno trudil zbrati čim več denarja,

da bi ponovno odšel na Jutrovo, zato je napravil nov načrt in naredil fotografski album, da bi ga podaril cesarju. Album je predstavil deželni oblastem v Ljubljani, ki so njegovo idejo podprle in jo priporočile na Dunaj.⁶¹ Državni minister je vlogo sprejel in jo dal na mizo za cesarjev pregled.⁶²

5. septembra 1864 je njegovo veličanstvo Franc Jožef pogledalo podarjeni album, darilo z navdušenjem sprejelo in v zahvalo sklenilo Paierju poslati bogato darilo, o čemer je državni minister 2. oktobra obvestil deželno predsedstvo.⁶³ 26. oktobra je Paier v Ljubljani na sedežu deželnega predsedstva prevzel briljantni prstan,⁶⁴ *Zgodnja Danica* pa je ob tem zapisala:

»Iz Ljubljane. Naj se zapiše v slovensko zgodovino poslavljenje, ki je došlo našemu rojaku g. Kristjanu Pajerju od svetlega cesarja Frančiška Jožefa, zlasti ker to ima cerkven pomen. Znano je že, da fotograf g. Pajer je bil delj časa v Jeruzalemu in prinesel je seboj zbirko naj imenitnejših fotografranih mest, poslopij, krajev iz svete zemlje. Pred nekaterimi mesci je bil zbirko iz Jeruzalema in okolice v podobi spomenice ali albuma 26 svetlopisnih podob – daroval Njih

⁵⁹ ARS, AS 16, spisi št. 600 in 634/1864.

⁶⁰ *Zgodnja Danica* 17 (1864), št. 11, str. 86, 87.

⁶¹ ARS, AS 16, spisi št. 751/1864.

⁶² ARS, AS 16, spisi št. 963/1864.

⁶³ ARS, AS 16, spisi št. 2009/1864.

⁶⁴ ARS, AS 16, spisi št. 2142/1864.

veličanstvu, kateri so zbirko radostno sprejeli, umetniku pa poslali zlat perstan s 16 svetlini ali briljanti, ki ima menda ceno do 700 gld. – Tudi saksonski kralj je zadovoljno sprejel od njega enak album, pa odgovor še ni prišel – G. Pajer stanuje zraven zvezdnega sprehajališča. /.../«⁶⁵ 700 gld je bila lepa vsota, saj je to predstavljalo celoletni zaslužek podeželskega župnika v ljubljanski škofiji.⁶⁶

Fotografski album je leta 2004 v dunajski Albertini odkrila Nina Zupan Šorli in zapisala: »Pri izdelavi se je Paier še posebej potrudil in je fotografije nalepil na kvalitetne kartonske podlage, ki so imele natisnjene pozlačene okvirje z vitičastim okrasom. Album že na prvi pogled deluje imenitno, saj so njegove platnice prevlečene z žametnimi okraski in raznobarnimi kamenčki v obliki draguljev.« Napis na prvi strani se glasi: »Seiner k.k. apostolischen Majestaet Franz Josef I. Kaiser von Oesterreich, König v. Ungarn u. Böhmen etc. etc. In tiefster Ehrfurcht gewidmet von Chr. Paier. Ansichten aus dem gelobten Lande. Nach der Natur photographirt v. Ch. Paier.« Na drugi strani albuma je seznam z naslovi fotografij, sledijo posamezne fotografije. »Fotografije so kljub starosti zelo lepo ohranjene in jasne, posnetki so kvalitetni in imajo poleg same dokumentarnosti tudi estetski učinek. Vsaka fotografija je signirana s peresom in črnilom ('Ch. Paier') ter ima na zadnji strani žig preproste ovalne oblike z napisom 'CHRISTIAN PAIER / PHOTHOGRAPH' /.../ Vsi posnetki razen treh panoramskih so bili izdelani na albuminski papir in prilepljeni na trše kartone z merami 43,7 X 59,3 cm.«⁶⁷

Tretji odhod na Jutrovo 1864–1875

Paier se je v domovino vrnil le začasno, verjetno zato, da bi si uredil dokumente in pridobil dodatna denarna sredstva. Pri tem pa je naletel na že omenjeno težavo, bil je namreč še vedno vojaški obveznik. Prva prošnja za pridobitev potnega lista marca 1864 je bila zavrnjena ravno zaradi tega in kaj lahko bi ga doletela osemletna vojaška služba.⁶⁸ 10. novembra 1864 je na Okrajnem uradu v Kranju ponovno vložil prošnjo za potni list, tokrat skupaj s svojim bratom Lukom, pri čemer je dodal, da bo z njim potovala žena Filomena. V tokratni prošnji je zapisal, da je že opravil vojaško dolžnost.⁶⁹ A kako je lahko opravil z vojaško službo v le nekaj mesecih? To bi bilo mogoče le s plačilom odškodnine ali tako, da se je v času med obema prošnjama za potni list zglašil pri naborni komisiji in bil z žrebom, kar je bila takratna praksa, vojaške dolžnosti oproščen.⁷⁰

13. novembra se je Paier osebno zglašil na mestnem magistratu v Ljubljani in še tam prosil za izdajo potnega lista. Pojasnil je, da se je pred tem že obrnil na Okrajni urad v Kranju, ki pa mu še ni dal odgovora, da pa nujno potrebuje potno dovoljenje za Aleksandrijo, saj namerava že 17. novembra oditi tja. Ljubljanski magistrat je Paierjevi prošnji ugodil, mu izdal potno dovoljenje in nato o tem le obvestil Okrajni urad v Kranju.⁷¹ Možno je, da je Paier s tem manevrom le (ponovno) preslepil oblasti, ali pa je bila v igri res le časovna stiska. V Aleksandrijo je odpotoval z ženo, medtem ko ni znano, kaj je bilo z bratom Luko: ali je odpotoval z njim in se nato vrnil leta 1868, ko se je za kratek čas vrnil tudi Christian, ali pa je ostal doma. Vsekakor je leta 1869 kot pomožni delavec z materjo bival v Ljubljani.⁷²

Christian je bil konec leta 1864 že v Aleksandriji, kjer se je posvetil fotografiji, s katero se je preživljal, oz. kot je zapisal Lampe: »Kot fotograf je hodil po jutrovem in delal slike raznih jutrovskih krajev, raznih poslopij in drugih znamenitostij.«⁷³ Omejen pa ni bil le na Egipt in Sveto deželo, ampak je potoval tudi po Turčiji. Leta 1868 je tako fotografiral vodnjak sultana Ahmeda III. v Carigradu.⁷⁴

V Aleksandriji sta se njemu in ženi Filomeni Pechierič rodili dve hčeri. Ida je bila rojena leta 1865 in je leta 1873 umrla v Aleksandriji.⁷⁵ V statusu animarum je pri njenem imenu pripis, da je kot osemletna umrla v Aleksandriji.⁷⁶ Druga hči Hortensia je bila rojena leta 1867. Poleg njenega imena je v statusu animarum zapis: »Je v Aleksandrii – silno nerodno živi – oče sam povedal.«⁷⁷ Ko je kranjski župnik leta 1887 aleksandrijski župnijski urad sv. Katarine povpraševal po njej, kljub poizvedovanju niso vedeli, kaj se z njo dogaja in kje je.⁷⁸ A zakon s Filomeno Pechierič ni trajal dolgo, saj sta se v obdobju do vrnitve domov leta 1875 že razšla.

Leta 1868 se je za kratek čas vrnil v domovino in obiskal Kranj, kjer je naredil panoramsko fotografijo mesta, sestavljeno iz štirih delov.⁷⁹ Novice so ob tem zapisale: »Naš rojak in izvrstni fotograf bivajoč v Kairu gosp. Kristjan Pajer, o katerem so 'Novice' že pred par leti s pohvalo govorile, je, prišedši za nekaj časa iz Egipta v svojo domovino, obiskal rojstni kraj Kranj

⁶⁵ *Zgodnja Danica* 17 (1864), št. 33, str. 263, 264.

⁶⁶ NSAL, ZA Sostro, razni spisi, šk. 13, fasije župnika Antona Finca, 1869–1891.

⁶⁷ Zupan Šorli, Christian Paier, str. 337, 338.

⁶⁸ ARS, AS 16, spisi št. 600 in 634/1864.

⁶⁹ ARS, AS 16, spisi št. 2295/1864.

⁷⁰ Semek, *Geschichte*, str. 286.

⁷¹ ZAL, LJU 489, Splošna mestna registratura, Reg. I., f. 676, 13. 11. 1864, št. 7156/1864.

⁷² ZAL, LJU 504, Statistični popisi, Popis prebivalstva 1869, mf. 110; Mesto št. 227.

⁷³ Lampe, Potovanje, str. 26.

⁷⁴ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kristijan_Pajer_-_Fountain_of_Ahmed_III.jpg, pridobljeno 8. 11. 2016.

⁷⁵ ZA Kranj, Župnijska in dekanjska korespondenca, šk. I./12, 29. 3. 1887.

⁷⁶ Umrla v Aleksandriji v starosti osem let. NSAL, ZA Kranj, status animarum gostačev za Kranj 1809–1923, št. 999.

⁷⁷ NSAL, ZA Kranj, status animarum gostačev za Kranj 1809–1923, št. 999.

⁷⁸ ZA Kranj, Župnijska in dekanjska korespondenca, šk. I./12, 29. 3. 1887.

⁷⁹ Globočnik, *Iz zgodovine*, str. 30.

Das Grabmal des arabischen Scherifs El Nasser bei Kairo.
 Der oberste war mein Maulthiertreiber
 und für Bakšiš die Araber zusammen gebracht
 [Grob arabskega šerifa El Nasserja pri Kairu.
 Najvišji je bil moj mulovodec in za bakšiš je skupaj zbral Arabce] (NŠAL 107, šk. 14).

Grob arabskega šerifa El Nasserja pri Kairu. Foto: C. Paier. Napis na zadnji strani:
 Grab eines arabischen Scherifs El Nasser bei Kairo. Der oberste war mein Maulthiertreiber
 und für Bakšiš die Araber zusammen gebracht [Grob arabskega šerifa El Nasserja pri Kairu.
 Najvišji je bil moj mulovodec in za bakšiš je skupaj zbral Arabce] (NŠAL 107, šk. 14).

in podobo tega mesta na 4 listih lepo posnel. Cena vsem 4 listom je 6 gold.»⁸⁰

Vrnitev v domovino 1875–1879 in ponovni odhod

Leta 1875 se je Paier ponovno, tokrat za dlje časa, vrnil v domovino. Kot avanturist in popotni fotograf pa se ni ustalil v enem kraju ter tam »mirno in srečno« prebival do konca svojih dni, ampak se je tudi

doma pogosto selil in potoval. Da se je vrnil že leta 1875, sklepamo po panoramskem posnetku Sežane, ki datira v leto 1875.⁸¹ A očitno mu fotografija ni več nudila zadostnega zaslužka, zato se je spet začasno oprijel učiteljskega poklica. Februarja 1876 je nastopil začasno službo učitelja na Brdu pri Lukovici. *Učiteljski tovariš* je ob tem navedel, da je bil poslednja leta fotograf v Afriki in Aziji.⁸² Učiteljsko delo je ver-

⁸⁰ *Novice gospodarske, obrtniške in narodne*, 26 (1868), št. 38, 19. 9. 1868, str. 310.

⁸¹ Kastelic, *Sežana*, str. 10–13.

⁸² *Učiteljski tovariš* 16, 15. 2. 1876, št. 4, str. 64.

Portret opernega pevca Josipa Nollija, ki je upodobljen kot grof Alfonso v operi »Favorito«. Foto: C. Paier. Desno zadnja stran s Paierjevim logotipom (Slovenski gledališki inštitut).

jetno opravljal slabo leto, do začetka leta 1877,⁸³ nato pa se je spet oprijel fotografije.

11. aprila 1877 je dobil obrtno dovoljenje v Ljubljani, Mesto št. 316, kjer je del svojega stanovanja preuredil v atelje.⁸⁴ S tem se je pridružil že kar številnemu cehu, saj je bilo v tistem času v Ljubljani registriranih že enajst fotografov.⁸⁵ Fotografije so bile zelo tanke, zato jih je, kot je bila takrat praksa, nalepil na kartonasto podlago, kjer je bil na zadnji strani tiskan njegov logotip. Iz tistega časa poznamo dva njegova logotipa, ki pa sta si zelo podobna. Na enem je napis: »Photografisches Atelier des Christian Paier in Laibach«,⁸⁶ na drugem pa le: »Photografisches Atelier Christian Paier«.⁸⁷ Na prednji strani kartona je rdeča obroba in spodaj napis Christian Paier. Vse vizitne fotografije so dimenzije 10,5 x 6,5, kartončki

pa so rumenkaste barve. V leto 1879 datira njegov ateljejski portret opernega pevca Josipa Nollija, ki je upodobljen kot grof Alfonso v operi »Favorito«⁸⁸ kot spomin na velik uspeh tega pevca, ki je tisto leto v tej vlogi kar sedemkrat zapored nastopil v Milanu.⁸⁹

Očitno je med fotografi vladala močna medsebojna konkurenca, saj so bili nekateri stanovski kolegi zaradi Paierja nejevoljni. V tem smislu lahko razumemo »svarilo«, ki ga je 23. novembra 1877 anonimnež s psevdonimom Laščan objavil v časopisu *Slovenski narod*:

»Nek fotograf K. P-r je tod okrog mene osebe zvodil za nos; dal si je plačati naprej, a naredil nij nič – izginil je nagloma. Da ne bi kdo še kje drugod tako naletel, svetujemo vsakateremu, naj bo previden in naj se ne da prevariti od človeka, ki je po vsem svetu doma, pa še nemčur povrhu, saj imamo dovelj izvrstnih fotografov s stalnim sedežem v domačej deželi.« Paier je te obtožbe zanikal že v naslednji številki *Slovenskega naroda* in zagotovil, da je vse skupaj laž in da lahko sodno dokaže, da je poslal fotografije

⁸³ 1. februarja 1877 je bil v *Učiteljskem tovarišu* razpis za izpraznjeno mesto učitelja na Brdu. *Učiteljski tovariš* 17, 1. 2. 1877, št. 3, str. 48.

⁸⁴ ZAL, LJU 488, Rokopisne knjige Cod XX/8, fol. 106 in ARS, AS 16, Deželno predsedstvo za Kranjsko, spisi št. 957/1877.

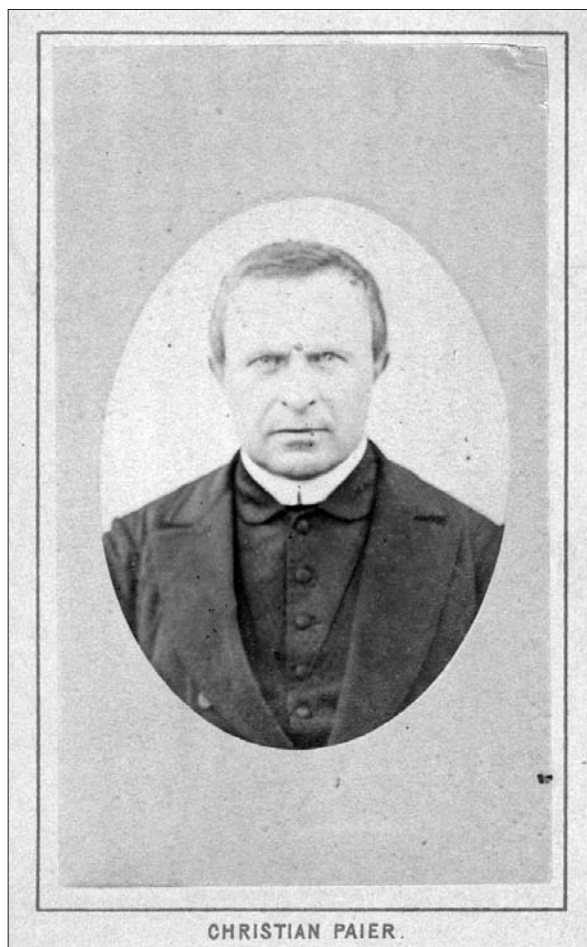
⁸⁵ ARS, AS 16, priloga k spisu 1512/1871.

⁸⁶ Slovenski gledališki inštitut, fototeka, Josip Noll, 1879.

⁸⁷ NSAL 107, šk. 22, album št. 1, str. 42, Petrič.

⁸⁸ Slovenski gledališki inštitut, fototeka, Josip Noll, 1879.

⁸⁹ Kambič, Iz starih, str. 47, 48.

Portret župnika Blaža Petriča (1824–1903). Foto: C. Paier. Desno zadnja stran s Paierjevim logotipom (NŠAL šk. 22, album 1, str. 42).

vsakomur, ki mu jih je plačal. Spomnil je na prstan, ki mu ga je poslal cesar, in zaključil: »Jaz sem pošten človek in tako bodem tudi ostal. Naj si lažnivi 'Laščan' še toliko trudi moje ime ograditi.«⁹⁰

Paier je v tistem času deloval kot ateljejski in popotni fotograf. 27. oktobra 1878 je fotografiral osrednje prizorišče slovenskega narodnega tabora v Dolini pri Trstu, ki sta ga organizirala politično društvo Edinost in domače društvo. Na fotografiji, ki je nastala pred osrednjim dogodkom ali po njem, je prikazan slovesno okrašen prostor v vasi blizu cerkve, na obeh straneh govorniškega odra pa so razporejeni nekateri udeleženci. Fotografijo danes hrani Slovensko kulturno društvo Valentin Vodnik iz Doline pri Trstu.⁹¹

Še bolj kot fotografska dejavnost je v tem obdobju (mogoče) zanimiva njegova zasebnost. Ob tokratni vrnitvi z njim ni prišla njegova žena Filomena, s katero sta se takrat že razšla, niti ni podatka, da bi bila z njim njegova zakonska hči Hortensia, sta bili pa z njim tesno povezani dve drugi ženski, ki jima je

bilo, zanimivo, ime Filomena. Prva je bila Filomena Zenop, zlatarjeva hči, rojena leta 1856 v Carigradu, armenskokatoliške veroizpovedi. 20. februarja 1877 se ji je na naslovu *Krenngasse* (Hrenova ulica) 316 rodil nezakonski sin Joseph.⁹² To je še toliko bolj zanimivo, ker gre za naslov, kjer je bival Christian Paier, saj je ob vpisu v obrtni register 11. aprila 1877 naveden kraj bivanja *Stadt* (mesto) 316.⁹³ V odsotnosti je bila botra otroku Christianova sestra Helena, poročena Massiah, soproga trgovca iz Kaira. Otrok, krojaški vajenec, je umrl star trinajst let 26. marca 1891 na Gledališki ulici 10 v Ljubljani, in sicer za posledicami srčne kapi.⁹⁴ Filomena Zenop je imela leta 1882 v Trstu še enega nezakonskega otroka po imenu Viktor, ki naj bi se kasneje izgubil v Carigradu.⁹⁵ S popolno gotovostjo lahko trdimo, da je bil Jožef Ze-

⁹² NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Jakob, krstna knjiga 1876–1882, str. 32.

⁹³ ZAL, LJU 488, Rokopisne knjige Cod XX/8, fol. 106.

⁹⁴ NŠAL 29, Prepisi matičnih knjig, Ljubljana – Marijino oznanjenje, M 1891.

⁹⁵ NŠAL, ŽA Kranj, status animarum gostačev za Kranj 1809–1923, št. 999.

⁹⁰ *Slovenski narod*, 23. in 24. 11. 1877.

⁹¹ *Globočnik, Iz zgodovine*, str. 29.

Singulorum habitantium		Nativitatis						1		An communicaverit in Pascha?		ADNOTATIO						
Cognomen	Conditio	locus	dies	mensis	Annus	vaccinatus	confirmatus	primo confensus	primo commun.	matrimon. June.	Mortuus		2	3				
													Anno millesimo octingentesimo		An sciat rudimenta fidei?	Mores		
															Anno millesimo octingentesimo			
999 <i>H. Kranj</i> <i>+ Paier</i>	<i>r. Kranj</i> <i>104</i>				<i>14. dec. 1839</i>				<i>1.20</i> <i>63.2</i> <i>96</i>	1	<i>+ v. bismate pri Gubljani</i>	<i>Poroc. Aleksan</i>						
<i>M. filomena</i> <i>+ Pechin</i> <i>+ Pechin</i>		<i>Imyona</i>			<i>1846</i>	<i>g. d. kidol.</i>					2	<i>veliku sveta prehodit</i>	<i>gre. bogoslov.</i>					
<i>Hortensia h.</i>		<i>Alkama</i>			<i>1867</i>						1	<i>Bila zelo nerada</i>	<i>9.7.37.62</i>					
<i>+ Paier h.</i>					<i>1865</i>						2		<i>+ v. Aleko.</i>					
<i>M. filomena</i> <i>Kranj</i>	<i>Alkama</i>	<i>Carigrad</i>			<i>1856</i>	<i>anno kidol.</i>					3		<i>gublj. Lj. 1846</i>					
<i>+ Paier</i> <i>Kranj</i>		<i>Gublj.</i>			<i>1876</i>	<i>20. febr. 1877</i>					1		<i>+ 8 p. št. v</i>					
<i>Alojz</i> <i>filomena</i> <i>Minazagenian</i>		<i>Gublj.</i>			<i>1879</i>						2		<i>Aleksandri</i>					
<i>M. Terzija</i> <i>+ Paier</i>	<i>Mati</i> <i>r. Kranj</i> <i>104</i>	<i>Gublj.</i>			<i>7. okt. 1815</i>						3		<i>+ Gubljani</i>					
<i>Viktor negk.</i> <i>o. (Kranj)</i>		<i>Trst</i>			<i>1882</i>						1		<i>gublj. an. mar.</i>					
<i>Kranj 193 (1886)</i>		<i>Gubljana</i>			<i>1890</i>						2		<i>1882 v Carigradu</i>					

Vpis družine Paier v statusu animarum gostačev župnije Kranj
(NŠAL, ZA Kranj, status animarum gostačev za Kranj 1809–1923, št. 999).

nop Christianov nezakonski otrok, saj je do leta 1886 z njim bival na Jutrovem, kasneje (1886–1892) pa z njim in z njegovo materjo v Kranju št. 193 in nato v Ljubljani na Gledališki ulici 10.⁹⁶

Druga, še bolj skrivnostna ženska je bila Filomena Minazagenian, samška uslužbenka, doma iz Carigrada. 19. februarja 1879 je v Spodnji Šiški 84 oz. v Kolizeju rodila nezakonskega otroka Alojzija.⁹⁷ V statusu animarum župnije Kranj je pri njej zapisano »Mati v službi v Carigradu«.⁹⁸

Domnevamo, da gre pri obeh Filomenah za eno in isto osebo, težko si namreč predstavljamo, da bi Christian s seboj pripeljal kar cel harem. To lahko sklepamo tudi zaradi enakega osebnega imena (Filomena), istega kraja rojstva (Carigrad) ter dejstva,

da je tudi Alojzij Minazagenian ves čas bival s Christianom in nato z njegovo materjo Terezijo ter da je bil leta 1890 ob popisu prebivalstva poimenovan kot Alojzij Zenop – Minazagenian, dijak.⁹⁹ Paier je v prošnji za podporo leta 1888 nedvoumno zapisal, da je oče dveh nepreskrbljenih otrok,¹⁰⁰ zaradi česar lahko trdimo, da sta bila oba otroka, Jožef in Alojzij, nesporno njegova, vprašanje je le, ali sta bila brata ali polbrata.

Štiri leta bivanja v domovini so bila za Christiana očitno več kot dovolj in nemirna kri ga je znova gnala v tujino. 22. aprila 1879 je mestni magistrat v Ljubljani deželnemu predsedstvu sporočil, da je Paier prenehal s svojo obrtjo v Ljubljani, da ne vedo, kje se nahaja, in da so njegovo obrt v skladu z zakonodajo izbrisali.¹⁰¹ Deželno predsedstvo je zaznavek o pre-

⁹⁶ ZAL, LJU 504, Statistični popisi, popis prebivalstva 1890, mf. 178, Zenop Pepe.

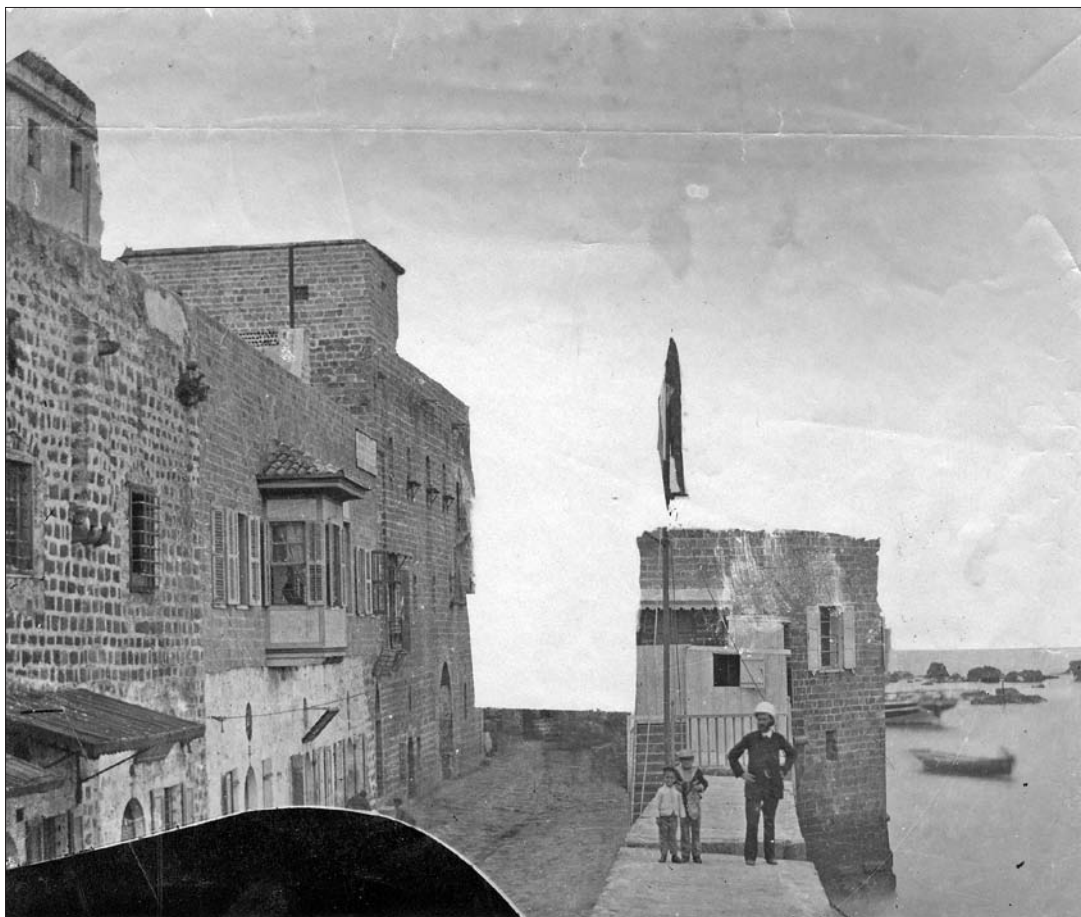
⁹⁷ NŠAL, ZA Ljubljana – Marijino oznanjenje, rojstna knjiga 1879–1891, str. 5.

⁹⁸ NŠAL, ZA Kranj, status animarum gostačev za Kranj 1809–1923, št. 999.

⁹⁹ ZAL, LJU 504, Statistični popisi, popis prebivalstva 1890, mf. 178, Zenop – Minazagenian Alojz.

¹⁰⁰ ARS, AS 16, spis št. 710/1888, Paierjevo pismo cesarju, 23. 3. 1888.

¹⁰¹ ARS, AS 16, dopis št. 835/1879.

Domnevna Paierjeva fotografija. Z malo domišljije bomo na fotografiji videli Christiana in dva njegova nezakonska otroka (NŠAL 107, šk. 34).

nehanju njegove obrti vpisalo v seznam na kranjskem obstoječih s tiskom povezanih obrti oz. obrtnikov.¹⁰² Sklepamo lahko, da vsi vizitni portreti, ki jih je Paier posnel v Ljubljani, do sedaj jih poznamo enajst, izvirajo prav iz obdobja od 1877 do 1879, ko je imel za to dejavnost obrtno dovoljenje.

Od tega dokumenta naprej do leta 1886 nimamo nikakršne gotove sledi o njegovem življenju, zato sklepamo, da je ponovno odšel na Jutrovo in se tam ukvarjal s fotografijo. Možno je tudi, da je začasno bival v Trstu, saj je Filomena Zenop tam leta 1882 rodila nezakonskega otroka Viktorja, ki bi lahko bil Paierjev tretji nezakonski sin, a to so le domneve. Francišek Lampe pa piše, da se je s Paierjem srečal leta 1884,¹⁰³ kar bi pomenilo, da je takrat bival v Ljubljani, a kot bomo pokazali, je ta podatek malo vprašljiv. Možno je, da se je Lampe za kakšno leto uštel, ali pa je Paier prišel na kratek obisk.

Zadnje desetletje življenja 1886–1895

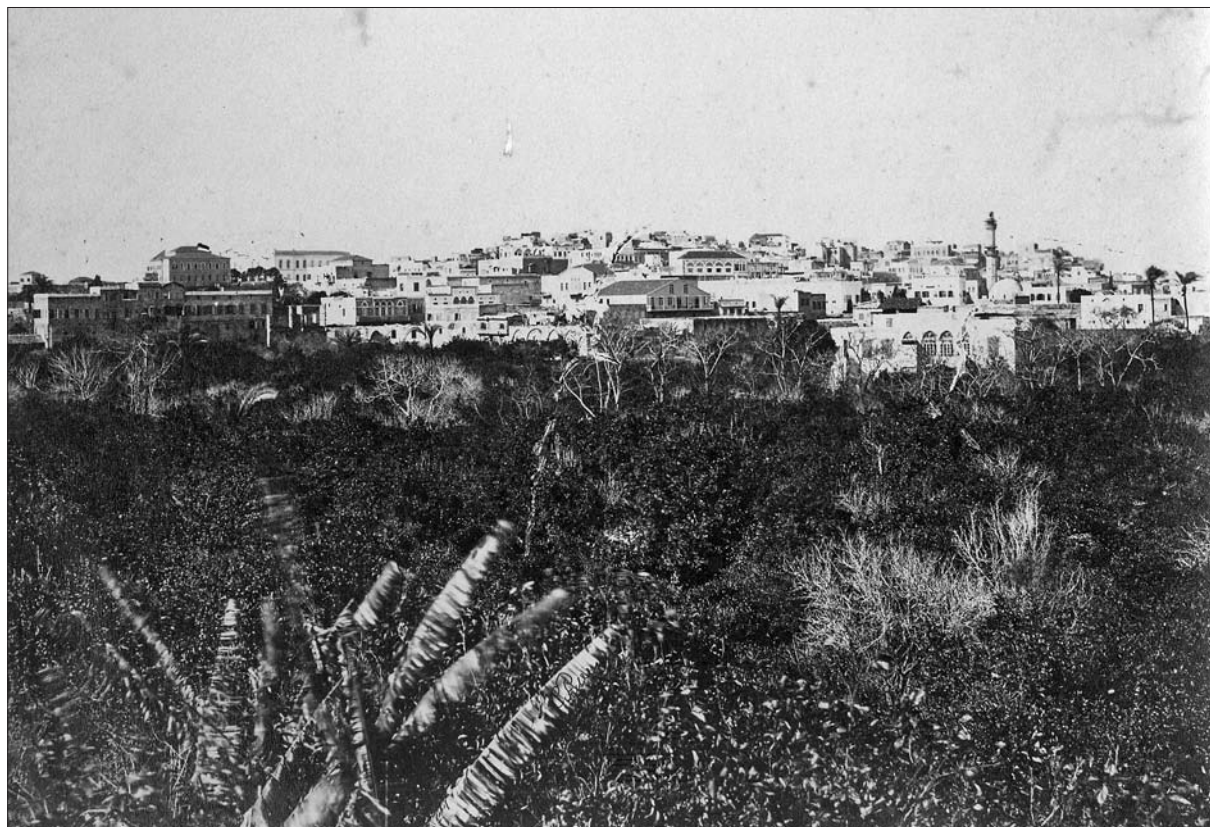
Leta 1886 so Paierja na Jutrovem oropali, ostal je brez denarja, oblek in fotografskih aparatov, zato se je bil prisiljen vrniti domov. Ker je ostal brez vsega, mu je domov pomagal konzul, ki je njemu in njegovima otrokoma plačal povratne vozovnice.¹⁰⁴ Kot njegova otroka sta gotovo mišljena nezakonska sinova s Filomeno oz. s Filomenama Alojzij in Jožef, saj je bila njegova zakonska hči Ida takrat že mrtva, o hčeri Hortensii pa ni nobenega podatka, da bi kdaj bivala v očetovi domovini.

Ta dogodek je bil prelomen v njegovem življenju, saj si od takrat nikoli več ni docela opomogel, skupaj z otrokoma in materjo pa je odtlej do smrti živel bolj ko ne v revščini. Pogosto je prosil za pomoč ter prejemal sredstva od dobrotelnih ustanov in posameznikov. Ko se je proti koncu leta 1886 vračal domov, je z otoka Krfa neposredno na cesarsko-kraljevi urad velikega dvornega mojstra na Dunaj poslal prošnjo za odkup niza fotografij pečin Jafe in okolice, kjer se je leta 1869 cesar Franc Jožef, ko je obiskal Sveto deže-

¹⁰² ARS, AS 16, priloga k spisu 1512/1871.

¹⁰³ Lampe, Potovanje, str. 26.

¹⁰⁴ ARS, AS 16, dopis št. 1573, 6. 6. 1887.

Panorama Jafe. Foto: C. Paier (NŠAL 107, šk. 14).

lo, v življenjsko nevarnih okoliščinah vkrcal na ladjo. Urad se je obrnil na deželno vlado na Kranjskem, ta pa na mestni magistrat v Ljubljani, saj bi se o odkupu in vrednosti fotografij lahko odločalo le tako, da bi bila prošnja poslana po poti ustreznega organa, to pa je bil Cesarsko-kraljevi višji komorni urad na Dunaju. Iz Ljubljane so 23. decembra odgovorili, da se je Paier pred tremi tedni preselil v Kranj.¹⁰⁵ Paier je bil v vmesnem času že na Dunaju in je izvedel, da so prošnjo predali deželni vladi, zato jih je prosil, da mu odgovor pošljejo na naslov Kranj št. 193, kamor se je preselil.¹⁰⁶

Nenavadna družčina, ki se je preselila v Kranj, je pri kranjskem župniku in dekanu Antonu Mežnarcu vzbudila nemalo začudenja in sumov. O Paierjevem prvem zakonu in dveh otrocih ter otrocih, ki jih je pripeljal s seboj v Kranj, se je najprej pozanimal pri Christianu, a mu očitno ni povsem zaupal, saj je njegove trditve preveril še s pismom na župnijski urad sv. Katarine v Aleksandriji. Tja je naslovil vprašanje, ali držijo podatki o obeh hčerah, ter o tem, da naj bi njegova zakonska žena Filomena Pechierič umrla.¹⁰⁷ Iz Aleksandrije mu je tamkajšnji nemški kurat

p. Ladislaus Schreide OFM potrdil rojstvo obeh hčera in smrt prvorojenke Ide, smrti žene pa v mrliških knjigah ni mogel potrditi in je prosil še za kakšen dodaten podatek.¹⁰⁸

Po prihodu domov leta 1886 je bil, kot rečeno, brez sredstev in fotografske opreme. Neki ljubljanski fotograf mu je brezplačno podaril star fotografski aparat, s katerim je spet pričel fotografirati, a prihodki so bili nizki.¹⁰⁹

Na višjem komornem uradu so v začetku leta 1887 naročili fotografije Jafe, 9. maja 1887 pa se je Paier nanje obrnil še enkrat, tokrat za denarno pomoč, da bi mogel dokončati delo. Pojasnil je, da je zaradi ropa Arabcev, dveh nepreskrbljenih mladotnih otrok in bolne matere v hudih gmotnih težavah, zato prosi za pomoč.¹¹⁰ Deželno glavarstvo v Kranju je potrdilo, da Paier živi v zelo slabem gmotnem položaju, da so njegovi prihodki zgolj sredstva, ki mu jih za fotografske posnetke dajo razni dobrotniki, in da predlagajo, da se mu daruje vsota 100 gld.¹¹¹ Kabinetsna pisarna njegovega veličanstva Franca Jožefa

¹⁰⁵ LJU 489, reg I., šk. 1001, št. 184, dopis predsednika deželne vlade Winklerja ljubljanskemu županu Grasselliju, 15. 12. 1886. *Slovenski gospodar*, 23. 11. 1916, str. 6.

¹⁰⁶ ARS, AS 16, dopis št. 4443, 28. 12. 1886.

¹⁰⁷ ŽA Kranj, Župnijska in dekanjska korespondenca, šk. I./12,

26. 2. 1887.

¹⁰⁸ ŽA Kranj, Župnijska in dekanjska korespondenca, šk. I./12, 29. 3. 1887.

¹⁰⁹ ARS, AS 16, dopis št. 1573, 6. 6. 1887.

¹¹⁰ ARS, AS 16, dopis št. 1688, 24. 6. 1887, znotraj njega pismo C. Paierja iz 9. 5. 1887.

¹¹¹ ARS, AS 16, dopis št. 1573, 6. 6. 1887.

je Paierju v začetku julija 1887 nakazala sredstva v višini 50 gld.¹¹²

Marca 1888 je Paier dokončal album pečin v Jafi, ki je obsegal 23 kosov velikega formata, in ga želel poslati cesarju v dar, ob tem pa zopet potarnal nad svojim slabim gmotnim položajem.¹¹³

Po poizvedovanju oblasti je okrajni glavar iz Kranja maja 1888 poročal, da Paierja že dolgo ni več v Kranju, da verjetno dela pri kakšnem fotografu v Ljubljani, da pa sta v Kranju ostala njegova neprekrbljena otroka in ostarela mati, ki živijo v bednih razmerah in le od dobrodelnosti. O njegovem moralnem stanju pa je zapisal, da se je Paier prekomerno vdajal alkoholu in da ima v sebi potovalni nagon, ki se ga je navzel ob dolgoletnem bivanju v deželah Orienta. Album, ki ga je Paier predložil deželnemu predsedstvu in želel poslati cesarju, pa so mu 16. maja 1888 vrnili. Deželno predsedstvo je nato Cesarsko-kraljevemu višjemu komornemu uradu na Dunaj kljub temu priporočilo, da Paierju zaradi domoljubnih namenov, velikega truda in stroškov, ki jih je imel z izdelavo albuma, ter njegovega slabega gmotnega stanja podari 80 do 100 gld podpore.¹¹⁴ In res je Paier junija dobil podporo v višini 20 cekinov.¹¹⁵

Leta 1888 najdemo v *Slovenecu* poročilo o blagoslovu šolskega bandera v Dobropolju na dan 31. julija 1888, in sicer ob 40-letnici vladavine cesarja Franca Jožefa. V članku med drugim piše: »Slednjič bil je tukaj bivajoči fotograf g. K. Paier tolikanj prijazen, da je fotografiral novo zastavo, pod katero so bili zbrani nekateri učenci in učenke z učiteljskim osebjem.«¹¹⁶

Leta 1890 je Christian stanoval v Ljubljani, a je bilo njegovo gmotno in zdravstveno stanje čedalje slabše. Že leta 1890 je mestni magistrat v Ljubljani prosil za podporo.¹¹⁷ Tudi njegova mati se je znašla v revščini in je leta 1891 ljubljanski magistrat prosila za podporo.¹¹⁸ Lekarna »Zum goldenen Hirschen« je v zadnjem četrtletju leta 1892 mestnemu magistratu v Ljubljani izdala račun za zdravila, ki jih je izdala revnim Ljubljančanom, med katerimi najdemo tudi Christiana Paierja, ki je zdravila dobil 19. in 22. oktobra 1892.¹¹⁹ Naslednje leto je Paier zbolel in bil sprejet v mestno bolnišnico.¹²⁰

Septembra in oktobra 1894 je bil Paier v Budim-

pešti, od koder je Francišku Lampetu pisal o nesreči, v kateri se je znašel, in ga prosil za finančno pomoč, da bi se lahko vrnil. Tja se je verjetno odpravil zaradi fotografiranja, saj je zapisal: »Prinesel bom slike, da se bote čudili.« Lampeta je prosil, naj se po pomoč zanj obrne tudi na gospoda Janežiča in Smrekarja.¹²¹ Paier je Lampetu napisal: »Da vsaj tri goldinarje dobim, prinesel vam bom lepe slike iz Egipta prinesel (!), jest sem se tukej prevaril, ker ne znam ogersko in ti srovaki sovražijo kdor jezika njih ne zna. /.../ Prosim vas z povzdignjenimi rokami pomagajte mi, da drugi teden u pondelk damu pridem in odpustite kar sim vas razžalil, sem prestal veliko na jutrovem pa kar tukaj še perglihe ni.«¹²² Sklepamo lahko, da mu je Lampe v starosti in revščini večkrat pomagal, v zahvalo pa mu je Paier podaril fotografije, ki so danes shranjene v Nadškofjskem arhivu v Ljubljani. To lahko sklepamo iz pisem in Lampetovih pripisov na nekaterih fotografijah.

Paier je umrl 20. avgusta 1895 na Vodmatu 38 v Ljubljani za posledicami jetike. Pokopan je bil naslednji dan na pokopališču pri sv. Krištofu.¹²³

Njegova mati Terezija je nato bivala v hiralnici na Radeckega cesti 11, kjer je 18. februarja 1900 umrla.¹²⁴ Kaj se je zgodilo z nezakonskim sinom Alojzijem, ni znano.

Paierjeva fotografska zapuščina v Nadškofjskem arhivu v Ljubljani

Prispeli smo do točke, ki je bila prvoten namen raziskave, in sicer popisa Paierjevih fotografij v NŠAL. Nina Zupan Šorli jih je leta 2010 evidentirala deset, ob natančnem pregledu pa smo jih evidentirali še nadaljnjih dvanajst. Poleg tega v škatlah 14, 33 in 35 hranimo še vsaj 15 fotografij z Bližnjega vzhoda in Rima,¹²⁵ za katere domnevamo, da bi lahko bile Paierjeve, a tega ne moremo z gotovostjo dokazati. Štiri domnevne Paierjeve fotografije so oktobra 2009 preučevali v Restavratorskem centru Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Ob primerjalni raziskavi med Paierjevo fotografijo »Hamram el Scherif« (tukaj oštevilčena pod št. 12),¹²⁶ njegovimi domnevnimi deli in eno sočasno fotografijo, ki gotovo ni njegova, je bila ugotovljena njihova materialna

¹¹² ARS, AS 16, dopis št. 1812, 4. 7. 1887.

¹¹³ ARS, AS 16, dopis št. 710/1888.

¹¹⁴ ARS, AS 16, dopis št. 1171/1888 in 1287/1888.

¹¹⁵ *Slovenec*, 30. 6. 1888, št. 148.

¹¹⁶ *Slovenec*, 4. 8. 1888, št. 178.

¹¹⁷ ZAL LJU 487, Indeksi in delovodniki, šk. 35, št. 39, indeks, črki N, P 1881–1890, leto 1890, vložna št. 5547 f. XII/6. Pripadajočega spisa ni v ustreznih fasciklih.

¹¹⁸ ZAL LJU 487, Mesto Ljubljana, Indeksi in delovodniki, šk. 50, št. 54, indeks, črka P 1891–1900, leto 1891, vložna št. 24361, f. XII/6. Pripadajočega spisa ni v ustreznih fasciklih.

¹¹⁹ ZAL LJU 489, Mesto Ljubljana, Splošna mestna registratura, Reg. I, šk. 1313, f. 1083, št. 675, 11. 1. 1893, XI/9.

¹²⁰ ZAL LJU 487, Mesto Ljubljana, Indeksi in delovodniki, šk. 50, št. 54, indeks, črka P 1891–1900, leto 1893, vložna št. 13828. Pripadajočega spisa ni v ustreznih fasciklih.

¹²¹ Verjetno je mislil na profesorja na ljubljanski bogoslovni šoli Jožefa Smrekarja in Janeza Janežiča.

¹²² NŠAL 453, Francišek Lampe, šk. 36, korespondenca, Christian Paier.

¹²³ NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Peter, mrliška knjiga 1892–1904, str. 92.

¹²⁴ ZAL, LJU 500, Domovinski oddelek, mf 407; NŠAL 29, Prepisi matičnih knjig, Ljubljana – bolnica, mrliška knjiga 1900.

¹²⁵ Tri fotografije velikega formata v šk. 35, ki prikazujejo Rim (Forum Romanum, Kapitol in cerkev sv. Pavla zunaj obzidja), imajo na prednji strani rokopis, ki ga je pisala ista oseba kot na Paierjevih fotografijah št. 12 (Haram al-Sharif 2) in št. 13 (Mošeja Al-Aqsa).

¹²⁶ Glej poglavje »Paierjeva fotografska zapuščina v NŠAL«.

Šentrupert na Dolenjskem. Foto: C. Paier (NŠAL 107, šk. 14).

sestava. Glede na to, da so fotografi v drugi polovici 19. stoletja intenzivno eksperimentirali, na osnovi samo materialnih komponent raziskovalci pod vodstvom dr. Polonce Ropret avtorstva domnevnih fotografij niso mogli nedvoumno pripisati Paierju.¹²⁷ Med temi domnevnimi fotografijami sta bili tudi Ruska cerkev v Jeruzalemu (tukaj oštevilčena pod št. 17) in Kalifov grob v Kairu (tukaj oštevilčena pod št. 11), za kateri smo sedaj nesporno dokazali, da pripadajo Paierju.

Med Paierjeve fotografije smo uvrstili tiste, ki nosijo njegov podpis na prednji ali zadnji strani, in tiste, kjer na prednji strani sicer ni podpisa, je pa na zadnji ali prednji strani nedvomno njegov rokopis, ki je zelo prepoznaven. Značilno razširjeno pisavo smo primerjali s pismoma, ki ju je Paier leta 1894 poslal Frančišku Lampetu, in drugimi njegovimi rokopisi ter ugotovili, da gre za nesporno isto roko. Napisi na zadnjem delu fotografij št. 4, 5, 7–11 nedvomno pripadajo Christianu Paierju. Napisi na fotografijah št. 9, 10 in prvi stavek na fotografiji št. 11 so napisani z rdečim črnilom in verjetno starejši od ostalih. Na fotografiji št. 9 pa je nedvomno zapis Frančiška Lampeta o Paierjevi smrti: »Pajer je umrl dne 20/8 95 ob 3. u. zj. Ob 10 so ga nesli na Udmata – mrtvašnico.«

Fotografije z Jutrovega niso časovno datirane, lahko so nastale kadar koli v časovnem razponu od leta 1861 do 1886, ko je Paier tam prebival. Primerjava dveh fotografij iste stavbe (št. 12, Haram al-Sharif 2, in št. 18, Haram al-Sharif 3) kaže kar nekaj detajlnih sprememb na in ob obzidju templja, kar dokazuje, da je bilo med posnetkoma precej časovnega razmika. Prav tako ne moremo natančno datirati fotografij Šentruperta in Ljubljane.

Staro oštevilčenje fotografij, ki je nastalo ob arhivskih popisih v preteklosti, ni navedeno, kot tudi ne stari napisi mer.

1. Šentrupert na Dolenjskem; fotografija: 16,3 X 24,7,¹²⁸ šk. 14. Napis spredaj: *Paier*. Napis zadaj: *Št. Rupert* – naknaden.
2. Ljubljanska stolnica; fotografija: 20,2 X 25,2, nalepljena na 29,8 X 37,1; šk. 33. Napis spredaj: *C Pa*. Napis zadaj: /.
3. Cerkev božjega groba v Jeruzalemu 1; fotografija 24 X 19,7/20, nalepljena na kartonu 32,7 X 24,6; šk. 14. Napis spredaj: *C. Paier* – obrezan. Napis zadaj: /.
4. Hiša v Jafi, fotografija: 18,8 X 23,5, nalepljena na 21,2 X 23,5; šk. 14. Napis spredaj: *C. Paier*. Napis zadaj: *Wohnung der 2 Apostel Simon der Gerber und Petru[s] in Jafa Palestina*.

¹²⁷ »Christian Paier, fotograf. Poročilo o preiskavi materialov fotografskih odtisov«, Ljubljana, oktober 2009, nahaja se v NŠAL 107, šk. 14.

¹²⁸ Višina X širina.

5. Panorama Jafe; fotografija: 18 X 23, nalepljena na 20,5 X 23; šk. 14. Napis spredaj: *C. Paier – v fotografiji. Napis zadaj: Jafa in Palestina.*
6. Haram al-Sharif 1; fotografija: 18,4 X 23,2, nalepljena na 31,5 X 24,9; šk. 14. Napis spredaj: *C. Paier.* Napis zadaj: /. Fotografija je na sredini poškodovana (predrta).
7. Cerkev božjega groba v Jeruzalemu 2, fotografija: 17,3/16,9 X 24,6, nalepljena na 19,5 X 24,6; šk. 14. Napis spredaj: /. Napis zadaj: *Hl. Grabes-kirche Jerusalem.*
8. Grob arabskega šerifa El Nasserja pri Kairu, fotografija: 24,7/24,3 X 18,9, nalepljena na 34,3/33,9 X 25,1/25,4; šk. 14. Napis spredaj: /. Napis zadaj: *Grab eines arabischen Scherifs El Nasser bei Cairo. Der oberste war mein Maulthier-treiber und für Bakšiš die Araber zusammen gebracht.*
9. Mošeja Mar-haba, Kairo, 1, fotografija: 24/23,6 X 18,8/19, nalepljena na 39,1 X 30,5; šk. 34. Napis spredaj: /. Napis zadaj: *Cairo: die Moschee Mar – haba. Pajer je umrl dne 20/8 95 ob 3. u. zj. Ob 10 so ga nesli na Udmata – mrtvašnico.*¹²⁹
10. Mošeja Mar-haba, Kairo, 2, fotografija: 25,3 X 20, nalepljena na 39 X 31,1; šk. 34. Napis spredaj: /. Napis zadaj: *Cairo: die Moschee Mar – haba.*
11. Kalifov grob v Kairu, fotografija: 20,9 X 25,4, nalepljena na 30,2 X 39; šk. 34. Napis spredaj: /. Napis zadaj: *Cairo Kalifengräber. Jetzt Moschei Sultan – Barkouk ½ Stunde von Cairo.*
12. Haram al-Sharif 2, fotografija: 19,3 X 24,2, nalepljena na 32,7 X 48,7; šk. 35. Napis spredaj: *Paier. Haram el Scherif. Theil des Tempelplatzes mit der Omarmoschee an der Stelle des jüdischen Tempels vom südlichen Theile Sions aufgenommen mit dem dazwischen gelegenen Thale Tyropoeon; östlich rechts der Ölberg. An der Tempelmauer der Brückenkopf der zerstörten Brücke auf den Sion.* Napis zadaj: /.
13. Mošeja Al-Aqsa, fotografija: 19,3 X 24,7, nalepljena na 32,7 X 49; šk. 35. Napis spredaj: *Paier. Axa Moschee. Südlicher Theil des Tempelplatzes mit den südlichen Umfangsmauern der Stadt Jerusalem von der Südseite Sions aufgenommen. Südwestlich an der Tempelmauer der Brückenkopf ansatz der Brücke vom Tempelplatze auf den Sion über den dermahl mit großen Kaktusgewachsen dicht bewachsenen verschütteten Tyropöon. Östlich rechts der Ölberg. Südlich in der Umfangsmauer ein Thurn mit dem sogenannten Mistthore daneben ein Dattelpalmbaum.* Napis zadaj: /.
14. Patriarhova stavba 1, fotografija: 18,7/19,1 X 22,8, nalepljena na 20,7 X 22,8; šk. 14. Napis spredaj: 1, 2, 3 – na fotografiji. Napis zadaj: *Patriarchen Gebaude. 1 Eingang von Jerusalem. 2 Burg David 3 Weg nach Be.*
15. Patriarhova stavba 2, fotografija: 19,9/19,6 X 22,8, šk. 35. Napis spredaj: *C Paier.*¹³⁰
16. Jafa, fotografija: 16,6 X 24,2, nalepljena na 23,3/23 X 31,6/31,9; šk. 35. Napis spredaj: *C Paier.* Napis zadaj: /.
17. Ruska cerkev v Jeruzalemu, fotografija: 21,1 X 25, nalepljena na 31,1 X 39; šk. 35. Napis spredaj: /. Napis zadaj: *Ruska cerkev v Jeruzalemu (Paier).*
18. Haram al-Sharif 3, fotografija: 17,7/17,5 X 24, nalepljena na 25/24,8 X 36,1/36,4; šk. 35. Napis spredaj: /. Napis zadaj: /.¹³¹
19. Portret župnika Blaža Petriča (1824–1903), fotografija: 10,5 X 6,5; šk. 22, album 1, str. 42.
20. Portret neznanega duhovnika, fotografija: 10,5 X 6,5; šk. 22, album 2, str. 24.
21. Portret frančiškana, fotografija: 10,5 X 6,5; šk. 22, album 2, str. 31.
22. Portret starejše dame, fotografija: 10,5 X 6,5; šk. 91, album 1, str. 22.

Preostala evidentirana Paierjeva fotografska zapuščina

Paier je bil popotni fotograf, ki se je v Jeruzalemu, Kairu, Aleksandriji in drugih mestih Bližnjega vzhoda vrsto let preživel s fotografijo, zato ni čudno, da so danes njegove fotografije v številnih državah širom sveta, od Turčije, Avstrije, Italije do Nizozemske in gotovo še marsikje. Natančno evidentiranje njegovega opusa je praktično nemogoče, saj bi to pomenilo dolgotrajno križarjenje po muzejskih, arhivskih in zasebnih zbirkah po domovini in svetu. Njegov poznani opus se bo tako iz leta v leto gotovo širil in bodo na plano prihajale vedno nove fotografije. Zaradi raztresenosti njegove fotografske zapuščine nam je v veliko pomoč svetovni splet, kjer lahko njegova dela najdemo tako na straneh raznih kulturnih institucij kot tudi avkcijskih hiš, kot npr. fotografija Port Saída iz leta 1865.¹³² Paier je naredil veliko reprodukcij, steklene plošče so bili namreč negativ, ki jih je potem kopiral na papir,¹³³ zato lahko enake posnetke najdemo na raznih koncih sveta.

Mirko Kambič je leta 1975, ko se je pričelo raziskovanje Paierjeve fotografske zapuščine, evidentiral tri njegove fotografije, Nina Zupan Šorli jih je leta 2010 evidentirala že osemindeset.¹³⁴ Sedaj lahko govorimo že o osemindesetih poznanih Paier-

¹²⁹ Rokopisni pripis s svinčnikom pripada Frančišku Lampetu.

¹³⁰ Gre za identično fotografijo, kot je št. 14, le da spodnji del ni odrezan in je viden Paierjev podpis, poleg tega je bila narejena kasneje, ko je bil stekleni negativ že očitno počen. Vidna je razpoka, ki se vleče po levi strani fotografije.

¹³¹ Enako reprodukcijo hranijo tudi v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani.

¹³² <https://auction.catawiki.com/kavels/1642095-christian-paier> (pridobljeno 8. 11. 2016).

¹³³ Globočnik, Popotni fotograf, str. 119; Kambič, Iz starih, str. 49.

¹³⁴ Zupan Šorli, Christian Paier, str. 330.

Port Said. Foto: C. Paier, 1865 (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kristijan_Pajer_-_Port_Said.jpg).

jevih fotografijah. Med njimi je enajst vizitnih portretov domačih oseb, sedemnajst portretov oseb z Jutrovega, šestnajst panoramskih fotografij slovenskih krajev ter štiriinpetdeset fotografij zgradb in krajev z Jutrovega.

Seznam Paierjevih fotografij:
Institucije

- Zgodovinski arhiv Ljubljana (6), podobe stare Ljubljane.¹³⁵
- Nadškofjski arhiv Ljubljana (22).
- Narodna in univerzitetna knjižnica (9), šest posnetkov Jeruzalema in tri portretne fotografije.¹³⁶
- Slovenski gledališki inštitut (1): Portret opernega pevca Josipa Nollija v vlogi grofa Alfonsa (1877).
- Narodni muzej Slovenije (5), Ribnica, Ljubljana (stolnica in škofija), Panorama Jeruzalema in dva portreta.¹³⁷
- Gorenjski muzej (1), panorama Kranja.¹³⁸
- Slovensko kulturno društvo Valentin Vodnik, Dolina pri Trstu (1), Tabor v Dolini pri Trstu, 1878.¹³⁹
- Albertina, Dunaj, Avstrija (26). Album Svete dežele, ki ga je Paier leta 1864 podaril cesarju.¹⁴⁰
- Civico Museo di Storia ed Arte – Comune di Trieste, Trst, Italija (14),¹⁴¹ različni portreti ljudi z Jutrovega.
- Museum Volkenkunde, Leiden, Nizozemska (3), portreti ljudi z Jutrovega.¹⁴²

¹³⁵ Prav tam, str. 341.

¹³⁶ Prav tam.

¹³⁷ NMS, fotodokumentacija Grafičnega kabineta.

¹³⁸ Globočnik, *Iz zgodovine*, str. 30, 31.

¹³⁹ Prav tam, str. 29.

¹⁴⁰ Zupan Šorli, Christian Paier, str. 337.

¹⁴¹ <http://bibliothecae.comune.trieste.it/Record.htm?Record=19308288157911264609&idlist=5>, pridobljeno 12. 12. 2016.

¹⁴² <http://www.geheugenvannederland.nl/nl/geheugen/results?query=&facets%5Bcontributor%5D%5B%5D=Christian+Paier&page=1&maxperpage=36&coll=ngvn>, pridobljeno 12. 12. 2016.

- Palais Dorotheum, Dunaj, Avstrija (1). Jeruzalem iz gore Skopus (Scopus).¹⁴³

Zasebna last (5)

- Družina Kozler (1), panoramski pogled na razvaline starega ortneškega gradu.¹⁴⁴
- Janko Kastelic (4), dve panoramski fotografiji Sežane, 1864 in 1875, fotografija Matavuna pri Divači in en portret.¹⁴⁵

Svetovni splet (4)

- Vodnjak sultana Ahmeda III. v Carigradu.¹⁴⁶
- Panorama Kaira.¹⁴⁷
- Kleopatrin obelisk v Aleksandriji.¹⁴⁸
- Port Said, 1865.¹⁴⁹

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ARS – Arhiv Republike Slovenije
AS 16, Deželno predsedstvo za Kranjsko

NMS – Narodni muzej Slovenije
Fotodokumentacija Grafičnega kabineta.

NŠAL – Nadškofjski arhiv Ljubljana
NŠAL 29, Prepisi matičnih knjig
NŠAL 31, Šolstvo
NŠAL 107, Fotografska zbirka
NŠAL 453, Francišek Lampe
NŠAL, ŽA (= župnijski arhiv) Kranj
NŠAL, ŽA Ljubljana – Marijino oznanjenje
NŠAL, ŽA Ljubljana – Polje
NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Jakob
NŠAL, ŽA Ljubljana – Sv. Peter
NŠAL, ŽA Naklo
NŠAL ŽA Sostro

Slovenski gledališki inštitut
Fototeka

ZAL – Zgodovinski arhiv Ljubljana
ZAL, LJU 487, Mesto Ljubljana, Indeksi in delovniki

¹⁴³ <https://fahrzeuge.dorotheum.com/it/auktionen/aktuelle-auktionen/list-lots-detail/auktion/11208-fotografia/lotID/18/lot/1892883-christian-paier.html?currentPage=1>, pridobljeno 12. 12. 2016.

¹⁴⁴ Kambič, *Iz starih*, str. 47, 49.

¹⁴⁵ Kastelic, *Sežana*, str. 10–13, 241.

¹⁴⁶ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kristijan_Pajer_-_Fountain_of_Ahmed_III.jpg, pridobljeno 12. 12. 2016.

¹⁴⁷ <http://www.leclere-mdv.com/html/fiche.jsp?id=3973765>, pridobljeno 12. 12. 2016.

¹⁴⁸ <https://auction.catawiki.com/kavels/1642135-christian-paier>, pridobljeno 12. 12. 2016.

¹⁴⁹ https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kristijan_Pajer_-_Port_Said.jpg, pridobljeno 12. 12. 2016.

ZAL, LJU 488, Rokopisne knjige
 ZAL, LJU 489, Mesto Ljubljana, Splošna mestna
 registratura
 ZAL, LJU 500, Domovinski oddelek
 ZAL, LJU 504, Statistični popisi, Popis prebival-
 stva

Župnijski arhiv Kranj

ŽA Kranj, Župnijska in dekanjska koresponden-
 ca, šk. I./12 in I./17

LITERATURA

Globočnik, Damir: *Iz zgodovine fotografije v Kranju. Od Puharja do Marenčiča*. Kranj: Gorenjski muzej, 2014.

Globočnik, Damir: Popotni fotograf Christian Paier v Sveti deželi. *Revija SRP*, 23, 2015, št. 121–122, str. 117–121.

Kambič, Mirko: Iz starih fotografskih albumov. Fotograf Kristjan Pajer. *Kronika* 23, 1975, št. 1, str. 47–49.

Kastelic, Janko: *Sežana, ljudje in kraji skozi čas*. Sežana: samozaložba, 2013.

Kolar, Bogdan: *Na misijonskih brazdah Cerkve*. Celje: Mohorjeva družba Celje, 1998.

Lampe, Frančišek: Potovanje križem jutrove dežele. *Dom in svet* 7, 1894, str. 26–28, 59–61, 91–93, 151–155, 282–285, 506–508, 508–509, 542–544, 734–735, 765–766.

Semek, Anton: *Geschichte der K. und K. Wehrmacht*. IV. Band, I. Theil. Wien: Verlag von L. W. Seidel & Sohn, 1905.

Zupan Šorli, Nina: Christian Paier (1839–1895). Ob 170-letnici rojstva slovenskega popotnega fotografa. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 46, 2010, str. 330–346.

Žiberna, Marjana: Slovenski fotograf na Jutrovem. *National Geographic Slovenija*, december 2009, št. 12, str. 26–35.

ČASOPISJE

Jahresbericht des Marien-Vereines zur Beförderung der katholischen Mission in Central-Afrika, 1853, 1862.

Novice gospodarske, obrtniške in narodne, 1868. *Slovenec*, 1888.

Slovenski gospodar, 1916.

Slovenski narod, 1877.

Učiteljski tovariš, 1876, 1877.

Zgodnja Danica, 1860, 1864.

SPLETNI VIRI

<https://auction.catawiki.com/kavels/1642095-christian-paier> (pridobljeno 12. 12. 2016).

<https://commons.wikimedia.org/wiki/>

[File:Kristijan_Pajer_-_Fountain_of_Ahmed_III.jpg](#) (pridobljeno 12. 12. 2016).

<http://biblioteche.comune.trieste.it/Record.htm?Record=19308288157911264609&idlist=5> (pridobljeno 12. 12. 2016).

<http://www.geheugenvannederland.nl/nl/geheugen/results?query=&facets%5Bcontributor%5D%5B%5D=Christian+Paier&page=1&maxperpage=36&coll=ngvn> (pridobljeno 12. 12. 2016).

<https://fahrzeuge.dorotheum.com/it/auktionen/aktuelle-auktionen/list-lots-detail/auktion/11208-fotografia/lotID/18/lot/1892883-christian-paier.html?currentPage=1> (pridobljeno 12. 12. 2016).

<http://www.leclere-mdv.com/html/fiche.jsp?id=3973765> (pridobljeno 12. 12. 2016).

S U M M A R Y

A biography of travel photographer Christian Paier (1839–1895)

Christian Paier was the pioneer of European travel photography. The paper presents his biography, which has until recently remained largely deficient. He was born on 14 December 1839 in Kranj. After the death of his father, Paier had to support himself at an early age and became a teacher, but soon abandoned his initial profession and set out to join a mission in Central Africa in 1860. However, his missionary work was cut short by illness, which compelled him to return home already in the early 1861, but only after visiting the Holy Land. Completely taken by the Middle East, Paier decided to come back and in the meantime also ventured into photography. Still a conscript, he embarked on his next journey illegally. He hid in a crate he had made especially for this purpose and voyaged from Trieste to Alexandria as a stowaway in the cargo hold. In Egypt and Palestine, he earned his livelihood by taking and selling photographs of local places. In 1864, he returned to his homeland, compiled an album with images of the Holy Land and bestowed it on Emperor Franz Joseph, who conferred on him a golden ring with sixteen diamonds, a gesture that won Paier great renown. The aforementioned album is now kept in the Albertina Museum, Vienna. In 1864, Paier made another journey to the Middle East, where he resumed his photographic pursuits, married and fathered two daughters, but soon parted with his wife. In 1875, he returned home and this time settled for four years. He took up teaching for a while and then opened a photographic studio in Ljubljana which was in ope-

ration from 1877 to 1879. During that period, Paier fathered two illegitimate sons. In 1879, he set out on a journey again, but was robbed of all his possessions in Alexandria in 1886 and forced him to return home. That particular episode proved a turning point, from which he never fully recovered. Upon his return, he frequently moved from one place to another and continued to engage in photography. However, owing to his scanty income, he led an impoverished life with his mother and two illegitimate sons. He

died on 20 August 1895 in Ljubljana. Paier's photographs of the Holy Land shine out as beacons of early European travel photography, by being among the earliest photographs of the Holy Land brought to Europe as well as owing to his truly outstanding opus, created at a time when photography was making its first strides in the world. Paier having been a travel photographer, his photographic legacy is scattered around the world, currently comprising ninety-eight documented photographs.